

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
ТОМ 69 ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ 1975
ANNUAIRE DE L'UNIVERSITÉ DE SOFIA
TOME 69 FACULTÉ D'HISTOIRE 1975

САЩ И СЪЗДАВАНЕТО НА СЕВЕРОАТЛАНТИЧЕСКИЯ БЛОК

ХРИСТИНА МИРЧЕВА

USA UND DIE GRÜNDUNG
DES NORDATLANTISCHEN PAKTS

CHRISTINA MIRTSCHewa

Р е ц е н з е н т

ст. ас. *Драган Драганов*

Р е д а к т о р

проф. *Христо Несторов*

След Втората световна война Съединените американски щати се изправят пред нова международна обстановка, в която светът се демократизира, революционизира и обновява. Тази обстановка предизвиква сериозна тревога в САЩ. Но едновременно с това управляващите среди на тази най-голяма и най-силна капиталистическа държава в света се стремят към установяване на американско световно господство и мислят своите стремежи за напълно реални главно поради значително отслабените позиции на капиталистическите конкуренти след Втората световна война.

Средствата на американската външнополитическа дейност в интерес на световните претенции на САЩ са разнообразни. Но между главните средства се откроява създаването на военно-политически блокове и съюзи, които се основават на американската военнопromишлена мощ, обединяват капиталистическите партньори и привеждат в действие политиката на сила в следвоенните международни отношения.

* * *

Американската историография изследва широко и многопланово външно-политическите проблеми на Съединените щати след Втората световна война. Съществуват множество общи проучвания върху международната политика на САЩ и тяхното място в следвоенния свят, между които се намират работите на У. Фостоу, У. Кнап, К. Лондон, Х. Моргентау, Г. Колко, Челънър, Ф. Р. Дълес и др.¹ Те изследват особено внимателно прехода на САЩ от предвоенния изолационизъм към политиката на „световните отговорности и задължения“ на САЩ. Авторите подчертават грижите на американската държава за нейната сигурност и въоръжени сили, принципите на следвоенната политика, както и някои теоретически положения за дейността на Държавния департамент. Американските изследователи ползуват политическата демагогия на отговорните американски държавници и дипломати, изопачават съветската външна политика и често си служат с понятия като „руски екстремизъм“, „съветска заплаха“ и др. Емброуз, П. Хемънд, Х. Моргентау, С. Браун, У. Р. Кинтнер, Г. Алпровиц и др.² отразяват класовата реакция на

¹ W. W. R o s t o w. The US in the World Arena. New York, 1960; W. K n a p p. A History of War and Peace, 1859—1965. New York, 1967; K. L o n d o n. The Making of Foreign Policy, East and West. New York, 1965; H. M o r g e n t h a u. Politics among Nations, The Struggle for Power and Peace. New York, 1966; G. K o l k o. The Roots of American Foreign Policy. Boston, 1969; F. R. D u l l e s. The US since 1865. Michigan, 1969; R. D. C h a l l e n e r. From Isolation to Containment. New York, 1971.

² S t. A m b r o s e. Rise to Globalism. New York, 1971; P. H a m m o n d. The Cold War Years: American Foreign Policy since 1945. New York, 1969; H. M o r g e n t h a u. A New Foreign Policy for the US. New York, 1969; S. B r o w n. The Faces of Power. New York, 1969; W. R. K i n t n e r. Peace and the Strategy Conflict. New York, 1967; Г. А л п р о в и ц. Атомная дипломатия, пер. с англ. М., 1968.

световната и американската буржоазия срещу самото съществуване на световната социалистическа система, срещу съветската защита на народнодемократичните държави и способността на световния социализъм да се противопоставя на империалистическите сили. Трудовете на тези автори са посветени специално на външната политика на президента Труман. Те изследват т. нар. „студена война“, нейните източници, съдържание и развитие през първите две десетилетия след Втората световна война. Мнозинството от тях смятат, че „студената война“ започва от 1947 или началото на 1948 г. Но Емброуз и по-младите изследователи Г. Алпровиц и Г. Колко точно определят, че „студената война“ е политика на САЩ, която започва още през военната 1945 г. Изследователите С. Браун, М. Бенкс и специалистите от Центъра за социални изследвания на Б. Ръсел свързват „студената война“ с изпълнението на концепцията за „сдържането“ на комунизма. Според тях „сдържането“ на Съветския съюз е централен и решаващ компонент на американската външна политика,³ т. е. главно направление на тази политика. То има за цел да ограничи до минимум влиянието на идеите на социализма, влиянието и морално-политическия авторитет на Съветския съюз и значението на революционните преобразования в страните с народна демокрация.

В американската историография има специални изследвания, които са посветени на развитието на съветско-американските отношения след Втората световна война. Това са изследванията на В. Дийн, А. Улам, У. Ростоу, Р. Морис, К. Лондон, У. Уилиямс, Дж. Кайдис и др.⁴ Тези автори пренебрегват принципите на съветската външна политика и се опитват да приравнят целите и средствата на съветската и на американската политика след войната. Активното участие на Съветския съюз в международната политика, защитата, която той оказва на другите социалистически страни, се преценява от тях като израз на империалистически цели. „САЩ и Съветска Русия, пише Ф. Р. Дълес, са млади, силни и динамични нации“, които „неудържимо се привличат в борбата за позиции във вакуума на сили, създаден след падането на Германия и Япония“⁵. Западът и Изтокът еднакво не желаят да позволят на Източна Европа да бъде силна, независима или неутрална, пише и Емброуз. Те искат да се обединят с нея, да открият и използват възможностите за нейната икономическа експлоатация. В първите следвоенни години Русия контролира Източна Европа, но САЩ и Западът не желаят да приемат това.⁶ Това, което Москва изгражда в Източна Европа, пише В. Дийн, „прилича повече на собствен санитарен кордон, отколкото на база за военно настъпление“. Но авторката го приема като действителен факт, който „е насочен срещу неруския свят“⁷.

Американските изследователи са изправени пред необходимостта да анализират новите политически явления в света и да определят своето отношение към тях. Но те не признават страните с народна демокрация, отхвърлят

³ M. Banks. The Foreign Policy of the US. New York, 1968; Containment and Revolution. Boston, 1967.

⁴ V. Dean. The US and Russia. Cambridge, 1947; R. Morris. State Paper that Changed the Course of History. Selected and with an Introduction and Comments by R. Morris. Philadelphia, 1965; W. A. Williams. American-Russian Relations 1781—1947. New York, 1952; I. L. Gaddis. The US and the Origins of the Cold War 1941—1947. New York, 1972; K. London. The Permanent Crisis. Communism World Politics. Toronto, 1968.

⁵ F. R. Dulles. Op. cit., p. 483.

⁶ St. Ambrose. Op. cit., p. 102—103.

⁷ V. Dean. Op. cit., p. 200.

възможностите за революционни преобразования и за ново обществено и икономическо развитие на народнодемократичните държави. „Наистина, пише Г. Алпровиц, след като Червената армия контролира значителна територия в Европа, Съветският съюз поставя Запада в неизгодна позиция,⁸ защото намалява възможностите за намеса във вътрешните работи на страните от този район на континента и осигурява демократично, а впоследствие и социалистическо развитие на някои от тях.“ Но изследователи като Д. Калео, Б. Клермън, Ла Фебер и др.⁹ разглеждат това военно присъствие на Съветския съюз в Европа като доказателство за неговите „агресивни намерения“. „Сталин има пред вид програма за универсално комунистическо проникване“, пише Д. Калео, и „прави сериозни планове за военен трус в Западна Европа“. Политиката на Сталин, поддържа А. Улам, е политика на „патологична враждебност и изолация“¹⁰. „Редица народи, пише Клермън, избират комунистическите методи, за да модернизират обществото и икономиката си, но тъкмо това затруднява американската външна политика и я изправя пред най-сериозни въпроси.“¹¹ „Всеки в САЩ, допълва Г. Колко, разглежда въпроса за комунизма и неговото влияние като най-съществен и главен световен въпрос, който засяга Съветския съюз и Европа.“¹² Американските политици обръщат специално внимание на това. По същия начин изследователите се отнасят към голямата проблема за съветско-американските отношения. Но те пристъпват към историческия анализ с предубеждението, че Съветският съюз заплашва интересите на САЩ, защото провежда политика на подкрепа на народнодемократичните страни. Тази подкрепа се определя като „санитарен кордон“, „сфера на влияние“ и всичко друго, но не и сфера на международни отношения от нов социалистически тип. „В края на войната, пише П. Хемънд, съветско-американските отношения започват да се влошават. Москва иска Източна Европа да бъде призната за нейна сфера на влияние, но САЩ смятат, че разпространяването на съветския политически и държавен апарат в този район е нещо повече от обикновено осигуряване на държавната сигурност. Ако Русия контролира източноевропейските страни, Западна Европа ще бъде извънредно уязвима от съветската мощ.“¹³

Темата за „съветската опасност“ е най-често срещаната в изследванията на американските автори. С нея се обясняват главните решения на американската външна политика след войната, включително и т. нар. блокова политика на САЩ. Челвър например отразява нарастващото у американските държавници подозрение към Съветския съюз и неговите външнополитически цели. В спомените на Джеймс Форестол, министър на американската морина, а впоследствие военен министър, се говори за „огромната, нарастваща враждебност, която мнозинството американци започват да чувствуват към Русия през 1945 и 1946 г.“¹⁴ Д. Хоровиц обаче смята, че развитието на революцията в света принуждава САЩ да се опитат да застанат начело на тази революция и да запазят световното статукво. За свое оправдание те използват версията за „съветска експанзия и военна агресия“¹⁵. Това е напълно несъстоятелно,

⁸ Г. Алпровиц. Цит. съч., с. 6.

⁹ D. Calleo. *The Atlantic Fantasy: United States, NATO and Europe*. London, 1970; B. Klerman. *The United State, Communism and Emergent World*. London, 1972; L a F e b e r. *America, Russia and the Cold War 1945—1966*. New York, 1967.

¹⁰ Цит. по D. Calleo. *Op. cit.*, p. 38—41.

¹¹ B. Klerman. *Op. cit.*, p. 158.

¹² G. Kolko. *Op. cit.*, p. 37.

¹³ P. Hammond. *Op. cit.*, p. 5—6.

¹⁴ R. Challenger. *Op. cit.*, p. 140.

¹⁵ *Containment and Revolution. . .*, p. 10—11.

подчертава с известно закъснение Дж. Кенан, бивш председател на Съвета по планиране на американската външна политика и активен член на „мозъчния тръст“ на Трумановата администрация. В лекция пред слушателите на Женевския институт за международни отношения през май 1965 г. Кенан съобщава: „Беше пределно ясно за всеки, който имаше дори елементарни познания за Русия в момента, че съветските ръководители нямат намерение да разпространят своята кауза чрез провеждане на военни нападения със собствените си въоръжени сили . . . Действителната „заплаха“ идваше от революцията в Европа, от „конспиративното действие на комунистите“, които се надяваха да заграбят и задържат „диктаторската власт в своите национални граници“.¹⁶ Дж. Кенан се стреми да бъде обективен, но той изхожда от класовите позиции на американската буржоазия. „А версиите за т. нар. „светска заплаха“ са напълно несъстоятелни. Руската нация понася огромни човешки загуби. Едно цяло поколение е унищожено от войната. Всеки статистик може да изчисли годините, нужни на Русия, за да допълни човешките си сили. При това от края на войната до обявяването на „доктрината Труман“ Съветският съюз демобилизира много бързо своите армии. Едва след създаването на НАТО СССР започва ремобилизация. Разбира се, заключават специалистите от центъра на Б. Ръсел и П. Ладон, Русия не можеше да заплашва никого в тази ситуация.“¹⁷ „Но господстващите класи в САЩ и западната половина на Европа, сочат изследователите, идентифицират комунизма с разрушението. Те очакват международна революция, но в същото време на конференцията в Техеран и Ялта допускат времето да се раздели на зони на влияние. Управляващите класи на Запад по време на войната се намират в парадоксално и противоречиво положение — съюз с комунистите, със Сталин, срещу нацизма. Самият съюз и произтичащите от него съображения и условия ги предизвикват да отстъпят Източна Европа на победоносния Сталин, т. е. да отстъпят на своя класов враг. След войната властващите класи на Запад поискват да си вземат обратно Източна Европа. Така възниква идеята за „държавното“. Но комунизмът не планира разрушение. До пролетта на 1947 г. Сталин е въздържан, предпазлив. След „доктрината Труман“ и изгонването на комунистите от правителствата на Франция и Италия процесът на „сталинизация на Източна Европа“ се засилва.“¹⁸

Изследователят пренебрегва революционните процеси в страните от Източна и Централна Европа. Той си позволява да омаловажи военните усилия и победи на Червената армия на целия Източен фронт. Но авторът все пак признава, че първите предизвикателства в международните отношения и напрежение в световната политика се правят от капиталистическите страни.

Дж. Бадлей се приближава до становището, че след конференцията в Ялта Съветският съюз получава толкова голяма роля в Европа и Далечния Изток, че Държавният департамент и посолството на САЩ в Москва решават и настояват тя да бъде ограничена. Първите мерки в този смисъл се вземат още през пролетта на 1945 г.¹⁹ „САЩ влизат в следвоенното време, пише Г. Колко, решени да поддържат съкрушаващ, превъзходен военен потенциал, който отговаря на техните политически и дипломатически виждания на проблемите, очаквани от Русия и Европа, като централна арена на бъдещата световна война. Тяхната решимост се превръща в реалност — те поддържат

¹⁶ Containment and Revolution. . . , p. 11.

¹⁷ Ibidem, p. 14.

¹⁸ Ibidem, p. 17—18.

¹⁹ Ibidem, p. 113.

най-големия мирновременен военен състав“; непознат за историята, но предизвикал многобройни политически кризи.²⁰ На основата на този потенциал САЩ развиват и своята политика на военни блокове. В изследванията на Дж. Кенан се оправдава тази политика, като се доказва възможността от нова световна война. Кенан счита, че „мощният военен потенциал на САЩ и СССР няма да позволи едната държава да достигне пълна победа над другата държава. Но все пак ще има формално подчинение на победената държава.“²¹ Х. Кисинджър оправдава създаването на военни блокове под ръководството на САЩ с особеното положение на страната (спрямо Европа) като островна държава. „Нейната сигурност, пише той, е зависима от способностите на Щатите да не допускат противника в лежащите пред тях континентални райони. А ключът към Европа е Западна Европа. Именно тук трябва да присъствуват САЩ. Защото загубата на Западна Европа ще предизвика загуба на Близкия и Среден Изток, поврат в Африка и стратегически преимущества за Съветския съюз.“²²

Тази вероятност от верижни загуби за Съединените щати и подсказаната необходимост да се предотвратят, за да могат САЩ да постигнат целите на глобалната си политика, определят главната линия на следвоенната американска външна политика. Но тя се намира в противоречие с установеното по време на войната сътрудничество между великите държави. Изследователите не отричат настъпилите след Ф. Д. Рузвелт промени. Те обикновено търсят логиката на тези промени, но за тях тя се заключава в „свевтската опасност“. С нея американските автори оправдават т. нар. „новаторство“ в американската външна политика.²³ То се изразява преди всичко в създаването на военнополитически блокове на капиталистическите страни под ръководството на Съединените щати.

Североатлантическият договор и неговата военна организация са най-сериозното творение на агресивната политика на САЩ. Американските изследователи по принцип дават положителна оценка на политиката, която създава НАТО, и на съюза като ново явление за мирновременната политика на цялата група капиталистически държави, приели почти безусловно американската програма за атлантическия съюз и за неговото развитие. Д. Калео проследява историята на НАТО и САЩ от неговото създаване до наши дни. Той поддържа мнението на Дж. Кенан, че в края на 40-те години Западна Европа е заплашена повече от собствената си икономическа и политическа слабост, отколкото от Червената армия, защото тя е намалена от 11 365 000 на 2 874 000 души. Затова решенията за атлантически съюз остават „една ненужна и опасна диверсия от икономическото възстановяване към военното надпреварване“²⁴. „Тя започва, свидетелствува биографът на Д. Ачесън Г. Смит, от Брюкселския договор, който без подкрепата на САЩ би останал само като незначителен политически жест.“ Смит привежда в доказателство изказване на Д. Ачесън, в което се подчертава, че помощта и подкрепата на САЩ не може да се ограничи само в икономическата област. „За да се намали страхът от агресия, говори Ачесън, САЩ трябва да създадат сила.“²⁵ Но мирът не може да се запази със сила. За него са нужни политически усилия,

²⁰ G. K o l k o. Op. cit., p. 98.

²¹ G. K e n n a n. America Diplomacy 1900—1950. Chicago, 1969, p. 101.

²² Г. К и с с и н д ж е р. Ядерное оружие и внешняя политика. М., 1959, с. 366—367.

²³ D. A c h e s o n. The Struggle for a Free Europe. New York, 1971, p. 33.

²⁴ D. C a l l e o. Op. cit., p. 40—41.

²⁵ G. S m i t h. D. Acheson. New York, 1972, p. 59.

политическо сътрудничество и мирно съвместно съществуване. Поради това красивите иначе думи на американския дипломат са предизвикателство към световния мир.

В първите следвоенни години САЩ стават инициатори на опасни за мира мероприятия, които повишават военната сила на капиталистическия свят. В този период, отбелязва военният историк Т. Шелинг, различията между дипломатия и стратегията се заличават — „военната стратегия става дипломатия на насилието“²⁶. Тя ражда концепцията на атлантизма. Основана на формулата за „съпротива срещу комунистическото проникване“, тази концепция се превръща в основен принцип на американската външна политика. У. Ростгоу посочва, че плодовете на тази политика са Брюкселският договор, Североатлантическият пакт и ГФР.²⁷ „НАТО, пише У. Кнап, е нов вид съюз от държави, които се подписват, че няма да позволят нови промени в съществуващото положение. Подписалите се си поставят по-висша цел, добавя Кнап — да променят основно политическите рамки на Европа.“²⁸ „Не беше трудно, продължава той, комунистите да отнесат НАТО към военните съюзи и в това да повярват и хора, които изпитват елементарна симпатия към комунизма.“²⁹

Североатлантическият съюз е главна тема на изследванията на Дж. Ричардсън, Ж. Е. Брадли и на западногерманския специалист Р. Бек.³⁰ Последният анализира дейността и структурата на НАТО, като предварително определя, че тази организация представлява антисъветски защитен съюз, създаден по инициатива на Съединените щати. Ричардсън поставя проблемите на западногерманското интегриране в НАТО, а Брадли внася подробности в историята на съюза като един от неговите бивши директори, представител на американските индустриалци, които осъществяват сделки, свързани с националната сигурност на САЩ.

Анализът и изводите на буржоазните изследователи разкриват някои елементи на атлантическата стратегия, подготвяна в детайли още в първите следвоенни години. Но атлантизмът не е само концепция или формула. Той е политика, която съчетава изпълнението на определени политически и военни задачи с невъздържана антикомунистическа пропаганда и привидни дипломатически старания в името на мира. Съветската изследователка Инес Иванова твърди, че „атлантизмът е многопланово и обемно понятие, което обхваща съвкупността от новите стратегически и тактически цели и средства на империалистическата политика на САЩ“³¹. И. Иванова изучава тези цели и средства в цялата следвоенна американска политика до началото на 70-те години. Последователно и аргументирано тя доказва цялата агресивност на атлантизма и на американската външна политика, която се стреми да запази напрежението в международните отношения и първенстващата роля на САЩ в тях.

Съветската историография представя множество трудове, посветени на политиката на атлантизъм и международно напрежение. Но в произведе-

²⁶ Война, история, идеология. М., 1974, с. 293.

²⁷ W. W. R o s t o w. Op. cit., p. 168.

²⁸ W. K n a p p. Op. cit., p. 265.

²⁹ I b i d e m, p. 269.

³⁰ I. R i c h a r d s o n. Germany and the Atlantic Alliance. Harvard, 1966; G. E. B r a d - l e y. Le Defi des années. Paris, 1970; R. B e c k. Wörterbuch der Zeitgeschichte seit 1945. Stuttgart, 1967.

³¹ И. М. И в а н о в а. Концепция „атлантическото съобщество“ во внешней поли- тики США. М., 1973, с. 6.

ния, публикувани до началото на 60-те години, може да се открие увлечение към пропагандно отражение на историческата действителност. По-новите съветски публикации обаче показват, че съветските историци правят задълбочено научно изследване на следвоенната история на международните отношения.

Атлантизмът и историята на НАТО са главните теми в изследванията на известния съветски изследовател Б. Халоша. Той написва първата работа в съветската историография, посветена на създаването и дейността на НАТО до 1958 г. Б. Халоша определя етапите в дейността на тази военноагресивна организация и обръща специално внимание на вътрешните противоречия между нейните членове.³² А. В. Кирсанов внася своя принос в изследването на съвременната американска политика с труд, посветен на икономическата и военната помощ на САЩ за страните от Западна Европа и последвалата зависимост на тези страни от американския долар.³³ Военноикономическите отношения между страните от НАТО в периода от 1949 до 1969 г. са тема на работата на В. В. Репницкий. „Историята на НАТО, пише той, не е само история на агресивни приготовления и надпревара във въоръжаването, но и история на непрекъсната и ожесточена борба между „търговците на смъртта“.“³⁴

В съветската историография съществува специален дял, посветен на историята на Съединените американски щати. За тяхната дипломация, политика и главни външнополитически концепции пишат Б. Дмитриев, А. И. Игнатов, Н. Н. Иноземцев, Н. Е. Кунина и Г. И. Марушкин, В. А. Тарасенко, Е. А. Трофименко, Н. Яковлев, Ю. М. Мелников, З. А. Иванян и др.³⁵ Военните аспекти на външнополитическите концепции на САЩ се анализират в колективния труд на В. М. Кулиш, Ю. Н. Листвинов, Б. М. Халоша, Д. М. Проэктор и др.³⁶ За САЩ, подчертават авторите, военната сила има централна роля в следвоенните международни отношения и е основно средство на външната политика. С това те изразяват своето неудоволетворение от новата следвоенна структура, която не отговаря на интересите на американската монополистическа буржоазия. Първо, защото тази структура не носи изцяло антисъветски и антисоциалистически характер. Второ, защото на международната арена излизат нови държави, постигнали своята икономическа независимост след упорита и тежка освободителна борба. Ето защо през 40-те и 50-те години военната сила е главният лост на американската външна политика и на нейните цели в европейски континент.³⁷ Американските автори, обобщава Г. А. Трофименко в своя труд за американската литература по въпросите на външнополитическата стратегия на САЩ, разглеждат тази

³² Б. М. Халоша. Североатлантический блок. М., 1960.

³³ А. В. Кирсанов. США и Западная Европа. Экономические отношения после Второй мировой войны. М., 1967.

³⁴ В. В. Репницкий. НАТО и военный бизнес. М., 1967.

³⁵ Б. Дмитриев. США: политики, генералы, дипломаты. М., 1971; А. И. Игнатов. Атомная проблема и политика США. М., 1967; Н. Н. Иноземцев. Внешняя политика США в эпоху империализма. М., 1960; Н. Е. Кунина, Г. И. Марушкин. Миф о миролюбии США. М., 1960; Н. Е. Кунина. Идеологические основы внешней политика США. М., 1973; В. А. Тарасенко. Атомная проблема во внешней политике США (1945—1949). Киев, 1958; Г. А. Трофименко. Стратегия глобальной войны. М., 1968; Н. Яковлев. Новейшая история США. М., 1972; Ю. М. Мельников. От Потсдама к Гуаму. Очерки американской дипломатии. М., 1974; З. А. Иванян. Белый дом — президенты и политика. М., 1975 и др.

³⁶ Военная сила и международные отношения. М., 1972.

³⁷ Пак там, с. 10—11.

стратегия като военнополитическа. В отличие от чисто военната стратегия тя се нарича „голямата стратегия“, „стратегия на националната сигурност“ и др.³⁸ Нейната основа е антикомунизмът, на който е посветено изследването на Б. Б. Княжинский. Авторът доказва, че САЩ дават подкрепа на всички реакционни сили в Западна Европа. За първи път те вземат участие в постоянни военни блокове извън западното полукълбо.³⁹

В историята на съвременните международни отношения се включват редица проблеми с централно значение. Един от тях е за политиката на САЩ към създаване на Североатлантически блок. Редица автори вземат отношение към него или към отделни въпроси от неговата история. Но периодът от 1945 до 1949 г. все още не е напълно изследван. Настоящата работа има за цел да изследва зараждането, развитието и приложението на американската политика на създаване на военни блокове и съюзи като част от глобалната политика на САЩ за световно господство, да разкрие механизма на въздействие и методите на американските политически и военни управляващи среди.

1. САЩ, ПОЛИТИЧЕСКАТА ОБСТАНОВКА В ЕВРОПА СЛЕД ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА И ПОДГОТОВКАТА НА АМЕРИКАНСКАТА АГРЕСИВНА ПОЛИТИКА

САЩ участвуват в следвоенните международни отношения с авторитета и влиянието на велика държава, която притежава най-голям икономически и военен потенциал сред страните от капиталистическия свят. Американският дял в промишленото производство на тези страни в 1948 г. е 54,6%, а в световното промишлено производство е 52,6%.¹

САЩ разполагат с мощни въоръжени сили, които и след завършването на войната запазват позиции в повече от 60 държави, острови и райони, разположени на 434 военноморски и военновъздушни бази. 229 от тях се намират в района на Атлантическия океан, а 63 — на териториите на Англия, Франция и Германия.² Стратегическите военновъздушни сили на САЩ са най-мощните. Специалистите твърдят, че американската стратегическа авиация може да осъществи плътно въздушно покритие на другите родове въоръжени сили и да блокира всяко нападение на противника.³

На 22. X. 1944 г. президентът Фр. Д. Рузвелт обявява: „Мощта, която има нашата страна, ни натоваарва с отговорности и възможности за ръководство в общността на народите. В защита и израз на нашите отлично осъзнати интереси и в името на мира на човечеството нашата нация не може, не трябва и няма да избегне тази отговорност.“⁴ Президентът Рузвелт е ръководител на най-силната капиталистическа държава и от това положение той обявява отказа на САЩ от предвоенния изолационизъм. В началото на 1945 г. вице-президентът Х. Труман, който приветствува Рузвелт с четвъртата изборна победа, възкликва: „Аз се радвам на изключителната подкрепа, която Вие получихте. Изолационизмът е мъртъв . . .“⁵

³⁸ Г. А. Трофименко. Американская литература по вопросам военнополитической стратегии. М., 1972, с. 11—12.

³⁹ В. Б. Княжинский. Политическая стратегия антикоммунизма. Очерк истории империалистической политики „европейской интеграции“. М., 1979, с. 12.

¹ Corporation and the Cold War . . . , p. 6.

² Politics and Policies of the Truman Administration. Chicago, 1972, p. 51.

³ W. W. R o s t o w. The US in the World Arena . . . , p. 226.

⁴ The Statesment of the President FDR. Washington, 1944. Цит. по Документация на Министерството на външните работи на НРБ (ДМВНР), преписка 10 (1) 11, 1944, бр. 730, с. 5.

⁵ Year of Decisions. Memoirs of H. S. Truman. T. I. 1972, p. 219.

През май 1944 г. сенатската комисия по външните работи разглежда положението в Европа след победата над фашистка Германия. Тя признава, че Съветският съюз няма планове за завоюване на западноевропейски територии с военна агресия, Германия е сила с динамична външна политика, която предизвиква опасения сред другите европейски страни. Затова тя трябва да бъде окупирана и разделена, а Западна Европа да подготви своето единство.⁶ Сенатската комисия приема и обяснение за необходимостта от това единство. Според Дж. Ф. Дълес това е „дисхармонията между съюзниците от антифашистката коалиция“, която ще се предизвиква от политиката на Съветския съюз и положението в Източна Европа. Дж. Ф. Дълес е представител на републиканската партия и специалист по външнополитическите въпроси. Неговото мнение съпада в значителна степен с мислите, изказани от военния министър — демократа Х. Стимсън, който смята, че двете световни системи не могат да установят постоянно безопасни международни отношения, защото не могат да се разберат една друга.⁷

Ръководителите на американската външна политика в действителност вземат под внимание, първо, външнополитическите възможности на Съветския съюз и народнодемократичните страни, които провеждат своя политика и оказват свое влияние върху международните отношения; второ, районът, в който може да се очакват най-скоро инициативите на социалистическата външна политика. Това е европейският континент. Ето защо американските политици последователно разработват своя тактика на действие в интерес на американското влияние в Европа. Но сред тях се проявяват известни различия. „Рузвелт, пише английският изследовател М. Белоф, не смята да използва стратегическите позиции на САЩ в Европа, за да осъществи политика на продължително присъствие, на военни и политически съюзи. Той смята да задържи в Европа американските въоръжени сили само две години след приключването на войната, след което страните от континента ще осъществяват международните си отношения без окупационен контрол и чуждестранно, т. е. американско военно присъствие.“⁸ „Президентът се стреми към ограничена международна роля на САЩ, допълва американският изследовател Д. Бруиъ. Военни действия и създаване на военни съюзи не намират място в американските концепции за света и за американската роля в него.“⁹

В действителност Рузвелт осъществява политиката на сътрудничество между великите сили. На 20. I. 1945 г. той заявява: „Ние не можем да постигнем траен мир, ако пристъпваме към него от позицията на подозрение и недоверие или даже страх.“¹⁰ През март 1945 г. той уверява конгреса, че Ялтенската конференция е открила „добрия старт към свят на мир“¹¹. В същото време обаче вицепрезидентът Х. Труман внушава страх от новите промени в света. „Възникването и утвърждаването на система от народнодемократични държави в Източна Европа, заявява той, нарушава равновесието в континента. То може да се възстанови само с намесата на външна сила, т. е. на САЩ.“¹²

⁶ J. Kolko, G. Kolko. *The Limits of Power*. New York, 1972, p. 499—500.

⁷ В. Н. Тарасенко. Цит. съч., с. 23.

⁸ M. Beloff. *Le rôle de USA dans les politiques européennes 1906—1955*. V. III. Paris, 1967, p. 365.

⁹ Цит. по D. Calleo. *Op. cit.*, p. 23.

¹⁰ А. Иванян. Цит. съч., с. 218.

¹¹ Roosevelt and Churchill. *Their Secret Wartime Correspondence*. New York, 1975, p. 657.

¹² M. Beloff. *Op. cit.*, p. 366.

Труман изразява мнението на онези политици в Съединените щати, които не искат да допуснат влиянието на Съветския съюз и народнодемократичните страни в международните отношения на Европа и се плашат от динамичните сили на левицата.¹³ „Във Вашингтон смятат, пише американският изследовател Хемънд, че Съветският съюз и неговите въоръжени сили са навлезли в територии на американски интереси. „Руският регионализъм“ се сблъсква с „американския универсализъм“ и този сблъсък оказва решаващо влияние върху американската външна политика.“¹⁴ Но т. нар. „американски универсализъм“ изисква от другите страни да приемат условията на американския следвоенен мир. Те включват промяна на положението в Източна Европа и обединение на капиталистическите държави в Западна Европа и по-точно в района на Атлантическия съюз. Още в 1944 г. официалният съветник на президента Рузвелт, коментатор и журналист, У. Липман пише: „Атлантическият океан е своеобразно вътрешно море на общност от нации, свързани една с друга чрез географията, историята и жизнената необходимост.“ Според него това определя т. нар. „атлантическа обособеност“ на нациите от крайбрежията.¹⁵ Тя означава, че те трябва да създадат „система за защита“, която да се покрива със стратегическата отбранителна система на САЩ.¹⁶

В полза на атлантическата защита се изказват и военните. Те смятат, че Съветският съюз в скоро време ще изгради мощен военноморски флот и ще създаде действителна опасност за атлантическия район. Дипломатите, представени от Д. Ачесън, смятат, че комунизмът няма да отслабва, а ще се развива и обединява целия останал свят, в противовес на което капиталистическите страни ще засилват своите военни приготовления.¹⁷

В края на 1944 г. американският посланик в Москва Аверил Хариман запознава ръководителя на американската марина Форестол със своите специални заключения „по задълженията на американската държава в борбата срещу комунизма“. „Комунистическото настъпление, пише Хариман, представлява „силна, енергична и по-опасна от фашизма и нацизма идеологическа война“ и САЩ трябва да я посрещнат именно като такава.“ Министър Форестол споделя същите мисли. Заедно с Хариман той смята, че държавното ръководство на САЩ трябва да поеме специални задължения в този смисъл. За целта двамата представят своите съображения на държавния секретар Стетиниус в писмо с дата 10. I. 1945 г.¹⁸ Едновременно с това Форестол провежда разговор с вицепрезидента Труман и го запознава с основните заключения на американския посланик в СССР. Министър Форестол настоява Труман да свика ръководителите на най-важните информационни агенции и да оповести, че пред вид създалата се международна обстановка и необходимостта от бързи действия САЩ обявяват своята съпричастност към събитията в чужбина.¹⁹

Но вицепрезидентът все още проявява предпазливост. Рузвелт е провъзгласил „американските отговорности“ в света, но избягва остри противопоставяния с руския съюзник. Служители от правителството и Държавния департамент, свидетелствува изследователят Хемънд, очакват мирните отношения със СССР да продължат дълго. Те смятат, че след войната Съвет-

¹³ J. Kolko, G. Kolko. Op. cit., p. 26.

¹⁴ P. Hammond. Op. cit., p. 6.

¹⁵ И. М. Иванова. Цит. съч., с. 66.

¹⁶ Дж. Марион. Базы и империя, пер. с англ. М., 1948, с. 70.

¹⁷ S. Brown. Op. cit., p. 53.

¹⁸ J. K. Gaddis. Op. cit., p. 296—297.

¹⁹ St. Ambrose. Op. cit., p. 138.

ският съюз ще стане доминираща сила в Европа и сътрудничеството с русите ще бъде въпрос на благоразумие и главна необходимост.²⁰ Хемънд вероятно има пред вид онези американски политици, които имат благосклонно отношение към сътрудничеството със СССР. Една част от американските държавни дейци вземат пред вид основните цели на президента Рузвелт, поставени в неговата последна реч: „Край на войната, но и край на започването на всички войни.“²¹

В същото време в средите около вицепрезидента Труман се водят разговори, в които се обсъждат въпросите, поставени от Хариман и Форестол. Тези среди предлагат САЩ да създадат „западен демократичен свят“, който „да спре спускането на завеса около сталиновите владения и да раздели света на сепаративни и враждебни блокове“²². Предложението датира от началото на 1945 г. Неговото осъществяване би спряло победоносното движение на Червената армия, би довело до опит да се унижат младите народнодемократични държави и би влошило отношенията между съюзниците след войната. В същото време предложението за „западен демократичен свят“ има за цел да обедини капиталистическите държави, да неутрализира последствията от военното присъствие на Съветския съюз в Централна Европа и да закрепят военната, политическа и икономическа хегемония на САЩ в капиталистическия свят.

Смъртта на Рузвелт на 12. IV. 1945 г. открива възможности за действия, които отговарят на интересите на американската монополистическа буржоазия и могат да бъдат осъществени от новия президент Х. Труман. Той е много близък на У. Чърчил, А. Хариман, адмирал Леги и Дж. Форестол, които изразяват официално силното си съмнение към Съветския съюз и желанието му да сътрудничи със САЩ. На основата на това „съмнение“ те уверяват новия президент, че единствената форма на отношение с русите е „неогъващата се позиция“²³. В полза на тази позиция се изказват американският военен министър Х. Стимсън и неговият заместник Дж. Маклой. Те предупреждават Труман, че в момента съществуват „съветски предизвикателства“ спрямо западните интереси. Военният министър Стимсън препоръчва Х. Труман да вземе пред вид мнението на Обединения комитет на началник-щабовите и на неговия началник ген. Маршал, според което следвоенната политика на САЩ не трябва да се смесва с победата във войната.²⁴

В началото на април 1945 г. посланикът Хариман изпраща поредния си доклад във Вашингтон. В Държавния департамент проявяват интерес към онази част от доклада, в която се определят главните външнополитически цели на СССР, предадени през погледа на посланика. „Съветският съюз, пише Хариман, се стреми да сътрудничи със САЩ и Великобритания в една организация за световна сигурност. Но той създава и „едностранен кръг на сигурност“ чрез „надмощие“ в страните, разположени до западните руски граници и чрез политическата атмосфера, която се покровителства от съветските политици“²⁵.

На 6. IV. 1945 г. А. Хариман изпраща писмо до държавния секретар Стетиниус. В него той представя своите изводи и настоява Държавният де-

²⁰ P. Hammond. Op. cit., p. 11—12.

²¹ F. R. Dulles. Op. cit., p. 482.

²² La Feber. Op. cit., p. 15.

²³ J. K. Gaddis. Op. cit., p. 199.

²⁴ P. Hammond. Op. cit., p. 12.

²⁵ J. K. Gaddis. Op. cit., p. 201.

партамент да ги вземе пред вид, тъй като са резултат от непосредствени наблюдения в столицата на Съветския съюз. Посланикът препоръчва САЩ да покажат на СССР, че сътрудничеството, което не отговаря на интересите на Щатите, е неприемливо. „Американците могат да установят отношения на „неразрешените въпроси“ и да „сдържат“ Съветския съюз.“²⁶ В действителност американският посланик препоръчва твърдо противопоставяне на съветските предложения за мирно уреждане на всички следвоенни международни проблеми.

Във Вашингтон обръщат особено внимание на информацията, постъпващи от посолството в Москва. Скоро в Държавния департамент пристигат анализите на съветника на американското посолство в СССР Дж. Кенан. Те засягат проблемите на съветската международна дейност. Кенан докладва, че Съветският съюз не е способен да поддържа контрол в Източна Европа, ако Западът не му окаже необходимата помощ. „Сътрудничеството със Съветския съюз, посочва Кенан, не може да осигури световния мир. Да се отиде към равновесие на силите или към разпределение на сфери на влияние означава да се засили несигурността в света. Във Вашингтон трябва да имат пред вид, уверява Кенан, че Съветският съюз няма причини да предвижда военна интервенция срещу Западна Европа. Но опасността за Запада идва от силата на комунистическите партии в западноевропейските страни.“²⁷

Дж. Кенан показва определено недоверие към възможностите на съветската външна политика и на мирното сътрудничество между великите сили. Той предполага, че затрудненията и значителните разрушения от войната ще отслабят позициите на СССР и няма да му позволят да защитава сигурността на младите народнодемократични държави. Кенан отхвърля мирното съвместно съществуване и препоръчва САЩ да наложат пълно и безусловно надмощие в международните отношения с „правото на силния“ и с намерението да се попречи на революционните и демократични промени в света. Това означава САЩ да извършат отстъпление от идеите и принципите на антифашистката коалиция, да се противопоставят на общественото развитие на европейските и други народи.

Интересите на американската монополистическа буржоазия съвпадат с исканията и препоръките на американските дипломати, защото самите те са представители на тази буржоазия. Тя е заинтересована да се утвърди пълно американско надмощие над света, да се нанесе удар върху класовите противници и да се отстранят на значително разстояние всички конкуренти. Амбициите на американския финансов капитал произтичат от неговите огромни възможности. Той има непосредствен допир до планирането, осъществяването и развитието на външната политика на страната. „Политическият реализъм на всеки държавник и дипломат, отбелязва Д. Хоровитц, се диктува от монополистическата същност на обществото и по този начин монополите „влизат“ във външната политика.“²⁸

„Американската следвоенна външна политика, посочва изследователят Г. У. Домхоф, се планира, предизвиква и осъществява от най-богатите, най-властните и най-световно значимите собственици и ръководители на главните корпорации и финансови институти.“²⁹ Те не могат и не искат да мислят с

²⁶ P. Hammond. Op. cit., p. 57—58.

²⁷ G. Kennan. Op. cit., p. 250—251.

²⁸ D. Horowitz. Introduction. — In: Corporations and the Cold War ..., p. 14—15.

²⁹ G. W. Damhoff. Who Made American Foreign Policy 1945—1963. — In: Corporations and the Cold War ..., p. 25.

логиката на мирното съвместно съществуване, докато не бъдат принудени за това. Те отхвърлят благоразумното равновесие на силите и засилват борбата си срещу влиянието на революционните промени в света, срещу силата и авторитета на Съветската държава. Това са класовите позиции, от които ръководителите на САЩ определят всеки ход на своята политика. Тя има за цел да подкопае международния авторитет на Съветския съюз, да се противопостави на положителните тенденции на сътрудничество при решаване на въпросите на голямата политика.

В Съединените щати смятат, че тази цел може да се постигне с голямата военна мощ на страната, с американския атомен монопол и обединението на силите на капиталистическите държави, с които САЩ ще решават общи и конкретни задачи. „САЩ ще обединят цивилизацията срещу „агресора на утрешния ден“, уверява сенаторът Артур Ванденберг. С това те ще постигнат най-ценната победа в историческия момент.“³⁰

* * *

Първите опити в тази насока датират от началото на 1945 г. Специалистите на Държавния департамент изучават положението в Европа и външнополитическите концепции на западноевропейските държавници. На 13. IV. 1945 г. Труман получава служебна информация, която посочва, че „британското правителство е показало нарастващо безпокойство от Русия и нейните цели“. „Франция на де Гол проявява склонност само за най-елементарно и ограничено сътрудничество. За да бъде стабилен американски съюзник, тя трябва да почувствува специалното внимание на САЩ.“³¹ Независимо от тези уговорки общото впечатление от информацията е положително. САЩ имат възможност да сплотят около себе си съюзници от Западна Европа и да подготвят съвместните действия в международната политика.

Президентът Труман поставя всички тези въпроси пред най-близкото си обкръжение в средата на април с. г. на специални секретни заседания. В тях участва и пристигналият от Москва посланик Хариман. Той изнася доклад, в който се стреми да докаже „неограничените съветски амбиции“, да заплашва с „варварско нашествие в Европа“ и с разпространението на комунизма. Хариман твърди, че единственият изход от това положение е организирането на англо-американски политически и военен натиск над Съветския съюз, за да промени той своята външна политика. Наред с това Хариман уверява, че съветската икономика не може да се възстанови без американски кредити, а те могат да поставят СССР в зависимост от САЩ.³²

Това положение особено допада на президента Труман. При завършване на специалното заседание той оповестява, че в основата на американската политика спрямо Съветския съюз ще се постави тезата за ограничените възможности на СССР, защото той се нуждае от долари и подкрепа от САЩ повече отпреди.³³ Съветските хора много скоро опровергават тази „основа“ на американската политика, защото сами, без чужда помощ, се справят със своите проблеми. Но за американските политици в момента е открит т. нар. „твърд курс“ на американската политика и истинското начало на дейността на трумановата администрация.³⁴

³⁰ J. G a d d i s. Op. cit., p. 228.

³¹ Year of Decisions . . . , p. 25.

³² S t. A m b r o s e. Op. cit., p. 111, 113; J. B a g u l l e y. Op. cit., p. 113, 123.

³³ S t. A m b r o s e. Op. cit., p. 112.

³⁴ G. B r o w n. Op. cit., p. 33.

От този момент започва активна подготовка. Министър Форестол се заема със специално изследване върху състоянието и възможностите на американските въоръжени сили. Политическият щаб на президента подготвя план за икономически и политически натиск над Съветския съюз по идеите на А. Хариман Само министър Стимсън изразява известни съмнения за смисъла и значението на курса към разрушаване на нормалните съветско-американски отношения. Но неговите съмнения не означават сериозно различие от екипа на Труман. Стимсън и помощникът му Маклой са хората, които през май 1945 г. определят влиянието на Съветския съюз като политически фактор, който „ще предизвика риска от война и ще разруши ефективността на ООН“³⁵.

Подготовката на новия труманов курс на дипломатия и международна политика спрямо Съветския съюз се активизира особено много към 22. IV. с. г., когато се очаква срещата на Труман със съветските дипломати В. М. Молотов и А. А. Громико. Няколко часа преди срещата президентът провежда съвещание с най-близките си помощници и съветници. От тях той изисква да изразят окончателно мнението си за направлението на американската политика, т. е. за поведението на американския президент в предстоящата среща. На това съвещание се дава простор на най-грубите думи и твърди определения. Труман обобщава единодушното мнение, че САЩ трябва да се откажат от споразуменията, подписани със Съветския съюз по време на Втората световна война.³⁶ Това става в момента, когато съветските войски вече водят ожесточени боеве в столицата на фашистка Германия. Войната не е приключила, но Труман заема „твърда позиция“ спрямо Съветския съюз и настоява „да се сложи край на остарялата политика на умиротворение на Русия“³⁷.

Срещата със съветските дипломати преминава хладно, неестествено за наложения от годините на войната маниер на взаимно внимание и уважение. Домакините посрещат гостите достатъчно сухо, въздържано и без предварителни въведения поставят иск — решенията от Ялтенската конференция формално да бъдат отменени. Забележките на съветския външен министър Молотов са отхвърлени грубо.³⁸ На следващия ден разговорите се подновяват. Но обстановката е крайно неблагоприятна за нормална размяна на мнения. Преди новата среща Труман провежда шумна пресконференция в присъствието на държавния секретар Стетиниус, посланика Хариман, военните министри Стимсън, Форестол, адмирал Леги и генерал Маршал. Американският президент коментира „отклоненията“ на СССР от споразуменията му със САЩ. Труман изисква това положение да бъде прекратено. Думите му звучат като най-сериозно предупреждение, което се подкрепя и от присъстващите министри и военни. В тази обстановка втората среща на високо равнище загубва значението си на работна, делова дипломатическа среща на коректни съюзници от антифашистката коалиция. Труман говори с обиден диалект. Той отхвърля справедливите забележки на Молотов за начина на поведение и разговор. Труман грубо поставя условия: „Изпълнете споразуменията по американско тълкуване и няма да чувате подобни разговори.“³⁹

³⁵ J. Baguley. Op. cit., p. 113; S. t. A m b r o s e. Op. cit., p. 116.

³⁶ J. Baguley. Op. cit., p. 113—114.

³⁷ Цит. по З. А. И в а н я н. Цит. съч., с. 237.

³⁸ S. t. A m b r o s e. Op. cit., p. 113.

³⁹ Ibidem, p. 114.

По този начин американската страна предизвиква сблъсък, който подготвя предстоящите политически стъпки на САЩ към напрежение в международните отношения и влияние върху бъдещите си партньори от Западна Европа. Американската администрация използва условията, които тя самата създава след срещите със съветските дипломати, за да задвижи цял механизъм от военни и политически действия. В края на април 1945 г. американският конгрес определя състава на специален комитет, който започва подготовката на обединяването на военните администрации на САЩ в едно цяло с единно ръководство и по-големи възможности за контрол. Форестол е най-неуморният и неспокоен поборник на това обединение, което трябва да се осъществи, като се преодолее съществуващият и познат от времето на войната консервативен стремеж на всеки род въоръжени сили да запази своята независимост.⁴⁰ Форестол получава значителното съдействие и помощ от заместник-държавния секретар Д. Грю, който прави всичко възможно, за да запази бойната готовност на американските въоръжени сили и контрола над стратегическите военновъздушни и военноморски бази извън американска територия, както и да поддържа недоверието към Съветския съюз.⁴¹

Отделен екип в състав Х. Стимсън, Форестол, адмирал Леги и Обединения комитет на началник-щабовете в началото на май подготвят решението ленд-лизът да бъде прекратен. Труман подписва заповедта на 8 май с. г. Във Вашингтон остават в очакване новата заповед да окаже въздействие върху Съветския съюз и неговата политика.⁴² Но СССР, разбира се, не променя своята политика. В Съветския съюз не свързват съществуването на социалистическата страна с помощта отвън. Съветският съюз изисква точно спазване на Ялтенските споразумения и отстоява тяхната жизнена стойност.

Президентът на САЩ обаче поставя въпросите на политиката на своята страна спрямо СССР пред У. Чърчил. В поредица от послания двамата постигат съгласие по принцип, че на СССР може да се въздейства само с демонстрация на сила в европейския континент. Това уточняване по принцип означава, че Труман и Чърчил са готови да създадат американско-английски фронт срещу СССР.⁴³ В САЩ смятат, че подобен фронт ще има неотразимо въздействие главно поради съществуването на американския атомен монопол. Военният министър Стимсън например е убеден, че атомната бомба „ще лиши русите от дързости“⁴⁴. Правителствената комисия по атомна енергия, в която влизат Дж. Бърнс и ген. Гроувз, уверява, че СССР няма уран и американският атомен монопол ще бъде постоянна величина на американската външна политика спрямо СССР.⁴⁵ Към нея се прибавя военната сила на Съединените щати и новите грижи за нейното поддържане чрез президентското решение да се въведе обща система за обучение и подготовка на американските въоръжени сили, която да бъде задействувана още през октомври 1945 г.⁴⁶

В действителност САЩ намират свои решения срещу мирната съветска политика, срещу уговорките от времето на конференциите на тримата големи за мирно сътрудничество между държавите не само от антифашистката коалиция, но и между всички държави. Това предизвиква група членове от ка-

⁴⁰ W. W. Rostow. *The US in the World Arena . . .*, p. 173—174.

⁴¹ А. Е. Куниц, Г. И. Марушкин. *Цит. съч.*, с. 248.

⁴² Г. Алпровиц. *Цит. съч.*, с. 31—32.

⁴³ З. Дзелени. *Секрет Черчилля*, пер. с фр. М., 1975, с. 167—168.

⁴⁴ La Feberg. *Op. cit.*, p. 21; J. Baguley. *Op. cit.*, p. 115—116.

⁴⁵ Г. Аптекер. *Внешняа политика США и „холодная война“*. М., 1963, с. 101.

⁴⁶ J. Kolko, G. Kolko. *Op. cit.*, p. 93.

марата на представителите в САЩ да дадат гласност на въпросите, които ги занимават и които не получават удовлетворителен отговор от действията на Държавния департамент. А въпросите са достатъчно конкретни: не са ли се отклонили САЩ от политиката на Рузвелт в Източна Европа, не са ли се приобщили те към британската политика на Чърчил и не са ли влезли в блок срещу Съветския съюз.⁴⁷

Въпросите на членовете на палатата на представителите са достатъчно показателни по своето съдържание и по тревогата, която изразяват те. А Белият дом използва военната обстановка в Далечния Изток, за да направи дислокация на въоръжените сили на САЩ. Едновременно с това специална заповед на военния министър привежда в бойна готовност 3 млн. американски и английски войници, разположени в Западна Европа. Обединеният комитет на началник-шабовете от своя страна дава уверения на президента, че САЩ могат да поддържат достатъчно количество войски в Европа и през 1946 г.⁴⁸

През есента на с. г., когато в Лондон се провежда следващата сесия на Съвета на министрите на външните работи, американският държавен секретар Дж. Бърнс демонстрира неотстъпчивост по всички въпроси, които засягат изпълнението на решенията от Потсдамската мирна конференция. Присъстващият в Лондон специалист по международните въпроси Дж. Ф. Дълес приветствува позицията на държавния секретар и особено решението му „да държи твърдо на основните принципи“⁴⁹. Двете политически партии в САЩ и техните ръководства имат еднакво отношение както към съставянето на тези принципи, така и към стриктното им спазване.

В Съединените щати решават едновременно въпросите на външната и военната политика. Администрацията на президента Труман се грижи да поддържа високо ниво на военната сила на страната, да осъществява организационни мерки за нейното издигане и да я използва за политически цели. Ето защо във военните ведомства на САЩ се правят проучвания и разработки за организацията и ръководството на американската армия в мирно време. В края на септември 1945 г. една такава разработка, направена от съветника Ф. Ебершат, е представена на министър Форестол. Докладът на Ебершат предлага промени в сътрудничеството между военните служби и институти, които да доведат до интеграция на военните ведомства, стратегическото планиране, военните и гражданските служби, отговорни за индустриалната мобилизация, информацията и разузнаването. В доклада се подчертава, че главната цел на предстоящите промени е Съединените щати да се подготвят не само за отбрана, но и за изпреварващо нападение с всички възможни политически, военни и икономически средства.⁵⁰

На тази основа Белият дом решава всички въпроси на военната си политика и нейните прояви в подкрепа на международната дейност на САЩ. Принципите и целите на тази дейност се представят от президента Труман на 27. X. 1945 г., когато той произнася своята първа реч като президент в Ню Йорк и излага програма от 12 точки. Те показват големите амбиции на новия президент и неговата администрация — Съединените щати да поемат пълното ръководство на всички световни проблеми и въпроси. С т. 6 от програмата Труман показва, че САЩ ще направят опит да повлияят върху по-

⁴⁷ Правда, 5 юни 1945.

⁴⁸ Г. Алпровиц. Цит. съч., с. 131.

⁴⁹ J. K. Gaddis. Op. cit., p. 263.

⁵⁰ D. R. Challenor. Op. cit., p. 114—145.

ложението в страните с народна демокрация. В т. 8—12 те обявяват „свобода на мореплаването“, еднакви условия за търговия и използване на суровините в света.⁵¹

Програмата на президента Труман отразява претенциите на Съединените щати за ролята на определяща сила в международните отношения. Оттук се открива т. нар. „път към глобализма“, както го определя Емброуз.⁵² В движението на този „път към глобализма“ или път към световно господство американските политици разработват документи и програми за действие. Специалният комитет за следвоенна икономическа помощ и планиране разработва документ за икономическа помощ на СССР, макар че последният не е поискал такава. Но американските специалисти подготвят образец за споразумение. Срещу задължителна доставка на американско оръжие те искват СССР да направи пълно разкритие на производствените си статистики, да изтегли окупационните си сили от Източна Европа, да разкрие условията на търговските си договори със страните от Източна Европа, да открие територията си за пътувания и инспекции, да осигури права на американски частни лица в Източна Европа и др.⁵³ В този документ не е отбелязано само дали авторите му допускат, че СССР ще приеме подобни условия, след като е добре известна съветската политика на равноправно сътрудничество и способността на съветската държава да отстоява своя суверенитет и независимост.

Проектът на Специалния комитет остава в архивите, но в САЩ осъществяват други идеи и планове за развитието на съветско-американските отношения. Един от тях се поражда от доклада на Е. Уилет, озаглавен „Диалектическият материализъм и руските цели“. Той прави опит да анализира съветската външна политика и идеологията, която определя тази политика. Но в анализа му се проявява подчертан субективизъм. Съветският съюз ще остане твърдо на позициите на комунизма, отбелязва Уилет, но неговите цели ще бъдат пряко противоположни на американските и „ще направят войната между двете нации неизбежна“⁵⁴.

Уилет изключва промяната в идеологията на КПСС. Той познава външно-политическите цели на тази партия, но добавя, че като партия на велика държава тя включва в методите и средствата на международна дейност и насилието. Това допълнение има за цел да обясни причините за напрежението в международните отношения, за подетата борба срещу Съветския съюз и идеите на социализма в Европа. Проф. Уилет предлага едно обяснение за движението на двете велики сили — САЩ и СССР — към конфронтация.

Най-видните политически личности от антуража на Труман поддържат тезите на проф. Уилет. Между тях са Х. Люс, Б. Барух, У. Липман, Д. Ачесън, Лилиентал, Форестол, Ванденберг и др. Те одобряват доклада на професора и приемат разработването на основата на доклада и външнополитическите програми.⁵⁵

На следващия етап на подготовка американските политици правят избор на средствата и формите на американската външна политика, определена от 12-те точки на президента Труман и последните приети документи. Едно от най-сериозните и главни средства е „фронтьт от съюзници“, подбрани от района на Атлантическите и по-точно на Североатлантическите крайбрежия. В САЩ оправдават този избор със стратегическото значение на района и на

⁵¹ Year of Decisions . . . , p. 589—590.

⁵² St. Ambrose. Op. cit., p. 138.

⁵³ Ibidem, p. 112—113.

⁵⁴ J. K. Gaddis. Op. cit., p. 299.

⁵⁵ Ibidem.

държавите от европейските брегове на Атлантическия океан. Освен това военните смятат, че този район се намира „в ултимативна зависимост от атомната сила на САЩ“ и затова трябва да бъде включен в стратегическите планове за отбрана на САЩ. „И ако в Западна Европа, продължава изследователят Н. Прайс, често променят отношението си към идеята за атлантическо обединение, то Съединените щати остават непреклонни в решението си да постигнат това обединение.“⁵⁶

Западна Европа наистина показва различно отношение към американските идеи. Но Великобритания и нейното лейбъристко ръководство най-настойчиво съдействуват за осъществяването на тези идеи. Премиерът Атли споделя опасенията на президента Труман и е готов да се готви за бъдещия военен мир.⁵⁷ През есента на 1945 г. британското правителство провежда преговори с френското правителство. В Лондон разговарят министрите на външните работи Е. Бевин и Л. Блум, които обсъждат въпроса за англо-френски военен съюз и обединяване на усилията на двете държави в политическите инициативи на европейския континент. САЩ следят тези разговори с подчертан интерес. В началото на ноември с. г. президентът Труман посреща британския министър-председател Кл. Атли и канадския му колега във Вашингтон. Разговорите между тримата са посветени на международните отношения, сътрудничеството между трите държави и възможностите за съвместни инициативи не само в областта на атомното оръжие, но и в областта на световната политика.⁵⁸ Непосредствено след преговорите във Вашингтон служителят на Държавния департамент Луис Вислар съобщава пред журналисти, че Потсдамското споразумение не представлява политика на Държавния департамент, но не е настъпило времето да се признае това.⁵⁹

В началото на 1946 г. Съветският съюз оповестява своя първи следвоенен петгодишен план за възстановяване на народното стопанство.⁶⁰ Американските политици, свидетелствува изследователят Дж. К. Кадис, откриват с неудоволствие, че Съветският съюз планира и подготвя своите икономически планове без помощта на САЩ.⁶¹ Проектите СССР да бъде поставен в зависимост от американските долари и под икономически натиск се провалят. Само американската пропаганда се мъчи да оправдае несполуките в американското политическо планиране с нова антисъветска кампания.

В тази обстановка в Държавния департамент пристига от Москва т. нар. дълга телеграма на Дж. Кенан. Тя е разработена доктрина за американско ръководство на западния свят и за обединението му във военен съюз, който трябва да „сдържи“ комунизма, Съветския съюз и неговото влияние в света.⁶² Държавният секретар Дж. Бърнс поддържа основните тези на доктрината. Той подчертава, че американската военна сила ще запази висота, съответна на американските отговорности и задължения в международните отношения. Едновременно с това единици на военноморските сили на САЩ започват преднамерени курсове в Средиземно море и военни маневри в полярните райони, където „развиват“ кратките пътища към СССР.⁶³ Самият Бърнс,

⁵⁶ P. P r u s e. The Politics of Co-operation and Integration in Western Europe. — In: The Study of International Affairs. New York, 1972, p. 177.

⁵⁷ Year of Decisions . . . , p. 586.

⁵⁸ Ibidem, p. 597.

⁵⁹ ДМВНР, IV/5/1/5, 1950. Служебен бюлетин, бр. 284, с. 3.

⁶⁰ Вж. речта на Й. В. Сталин от 9. II. 1964 г., публикувана в сп. Болшевик, 1946, кн. 3.

⁶¹ J. K. G a d d i s. Op. cit., p. 300.

⁶² G. K e n n a n. Op. cit., p. 547—559.

⁶³ J. K o l k o, G. K o l k o. Op. cit., p. 93.

придружен от дипломата Б. Барух, посещава на 17. II. 1946 г. У. Чърчил, който е пристигнал във Флорида. Тримата дипломати разменят идеи по бъдещата реч на Чърчил във Фултън. След няколко дни разработеният в подробности текст е изпратен във Вашингтон.⁶⁴

С речта на У. Чърчил във Фултън на 5. III. 1946 г., изнесена в присъствието на Х. Труман, американските ръководители представят идейното единство на Стария и Новия свят и защитават концепцията за „братска асоциация на народите, говорещи английски език“. У. Чърчил е най-подходящата личност, която е в състояние да развие и представи направлението на политиката на тази асоциация. Тя предвижда да се запазят близките отношения между военните съветници на тези страни, да се проведе съвместно изучаване на възможните конфликти и опасности, да се въведе еднотипност в оръжието и обучението на въоръжените сили, да се извършва размяна на офицери и слушатели във военните колежи, съвместно да се използват всички военноморски и военновъздушни бази на англо-саксонските страни в целия свят.⁶⁵

Това е схемата на бъдещата военна интеграция на Запада, но представена в двустранен вариант. Още на 10. III. с. г. във Вашингтон У. Чърчил анализира подробностите на този вариант пред нова аудитория — висши офицери от армията, флота и авиацията, а на 15. III. вече в Ню Йорк Чърчил спечелва слушателите си с призивите за тясно американско-английско сътрудничество. Негови придружители са ген. Айзенхауер и фелдмаршал Уилсън.⁶⁶

По този начин в началото на 1946 г. САЩ оповестяват правото на „силната нация“ да избира като средство на своята политика създаването на военни съюзи. Това средство изисква нови усилия в повишаване на военната мощ на страната. Поради това във втората половина на април 1946 г. американският президент Х. Труман подписва законопроект за увеличаване на личния състав на военноморския флот до 500 хил. моряци и 35 хил. офицери. Това е двукратно увеличение на военноморските сили за мирно време.⁶⁷ В средата на май с. г. президентът известява, че военните ведомства ще получат една трета от средствата на националния бюджет. До средата на лятото правителствените мероприятия с военни цели включват: отпускане на 13 000 млн. долара за военното и морското министерства, провеждане на нови ядрени опити на Бикини, производство на атомни бомби, на самолети Б-59 и експериментиране на по-съвършените Б-36.⁶⁸

Специално внимание се обръща на въпроса за военните бази на американските въоръжени сили извън територията на САЩ. Те провеждат преговори с правителствата на Великобритания, Дания, Португалия и увеличават броя на базите с нови 40.⁶⁹ От началото на април започва обмислено дислоциране на единици от военноморски флот към бреговете на европейския континент. На 1. IV. 1946 г. американският броненосец „Мисури“ преминава Гибралтар с курс към Турция. В началото на май с. г. американска ескадра акустираща на норвежкото пристанище Берген. В Средиземно море навлизат и акустират в Неапол един самолетоносач, два крайцера, пет есминеца. В пристанището на Триест се установяват един крайцер и един есминец.⁷⁰

⁶⁴ J. K. Gaddis. Op. cit., p. 307.

⁶⁵ Keesing's Contemporary Archives, 1946—1948, p. 7 770.

⁶⁶ Ibidem, p. 7 772.

⁶⁷ Цит. по Новое время, 1946, кн. 9, с. 32.

⁶⁸ J. Kolkо, G. Kolkо. Op. cit., p. 95.

⁶⁹ Politics and Policies . . . , p. 51.

⁷⁰ Н. У с т е н. Америка и американци в Турция, пер. с тур. М., 1971, с. 5.

Присъствието на американски бойни кораби в пристанищата на редица европейски страни и специално в Средиземно море след приключването на войната показва особения интерес на американското правителство към този район на света. Въпросът се обсъжда на специалното заседание на Труман с министър Форестол и заместник-държавния секретар Д. Ачесън на 15. VIII. 1946 г. Те отчитат, че американската политика в европейския континент ще бъде подкрепена от военноморските сили на САЩ по-успешно, ако те заемат трайни позиции специално в Средиземно море. Поради това президентът, министърът на американската морина и заместник-ръководителят на Държавния департамент решават американският флот да остане в Средиземно море за неограничено време.⁷¹ Официалното известие за това решение се прави в края на септември с. г. В него се подчертава, че военноморският флот на САЩ в Средиземно море ще поддържа американските войски в континентална Европа, ще осъществява американската политика и дипломация и ще поддържа бойната готовност на личния състав.⁷²

Извеждането на въоръжените сили на САЩ на т. нар. външна или атлантическа линия на отбраната има военнополитическо значение. Първо, защото атлантическата линия започва на север от Исландия, преминава през Британските острови и континентална Европа, Азорските, Канарските и Фолклендските острови и Средиземно море. Второ, защото чрез тези действия САЩ заявяват, че ще участвуват в европейските работи най-активно, но от позицията на силата. С нея САЩ ще се противопоставят на революционното движение в страните от Западна Европа и ще осъществяват своята политика против социалистическите страни. Х. Уолас, държавен секретар по търговията на САЩ, е американският политик, който посочва, че всички т. нар. „мероприятия по отбраната на САЩ“ са мероприятия с определен агресивен характер и надхвърлят изискванията на самата отбрана. В писмо до президента Уолас посочва, че крайната цел на Съединените щати е да организират и да използват потенциала и възможностите на западноевропейските държави, да ги обединят и да действуват в един блок на военна сила.⁷³

За тази цел САЩ поддържат антисъветска пропаганда, а американските политици вдъхват недоверие към съветската страна и нейната външна политика. Х. Хувър препоръчва „САЩ да пазят своите ресурси и да владеят атомната бомба, за да бъдат начело на другите народи“. Докато светът се върне към трайни споразумения и мирни действия, ние трябва да пазим нашия барут сух.“⁷⁴ За него очевидно не съществуват решенията на конференцията в Ялта и Потсдам. Остават важни само фактите за военната мощ на САЩ и очакванията тя да разреши по американски начин проблемите на световната политика.

От друга страна, официалното държавно ръководство на Съединените американски щати използва затрудненията на западноевропейските страни във възстановяването на икономиката и осъществява най-изгодна за САЩ кредитна политика. Тя започва със сключеното в края на 1945 г. американо-британско споразумение за заем от 3750 млн. долара на Великобритания и последвалото го американо-френско споразумение (V. 1946 г.), предоставящо на Франция 370 млн. долара. За целия период, считан от юни 1945 до декември

⁷¹ R. D. Challenger. Op. cit., p. 143.

⁷² Ю. М. Мельников. Цит. съч., с. 79.

⁷³ Politics and Policies..., p. 51.

⁷⁴ H. Hoover. Addresses upon the American Road, 1945—1948. Toronto, 1949, p. 20—21.

1946 г., другите европейски капиталистически държави получават кредит от американската Експортно-импортна банка, на стойност 3500 млн. долара.⁷⁵ „Американските заеми, посочва Х. Уолас, засилват антисъветския блок.“⁷⁶ Съединените щати постепенно поставят западноевропейските държави в зависимост и създават основите, на които тези държави ще бъдат поставени в рамките на бъдещия антисъветски блок независимо от очакваните възражения и противоречия за място, роля и права на отделните страни.

Инициативата за военния блок принадлежи на американските държавници. През лятото на 1946 г. те утвърждават програмни политически документи за развитието на тази инициатива. Ръководителите на американската морина, членовете на Обединения комитет на началник-щабовете и ръководството на Централното разузнаване провеждат консултации по съдържанието на нов секретен меморандум, изготвен от специалния съветник на президента Труман Кларк Клифърд.⁷⁷ Още в началото на консултациите участниците приемат главните положения от меморандума, който постановява, че международният мир не може да зависи само от съгласието, взаимното разбирателство и солидарността със Съветския съюз. САЩ не могат да следват общи цели със СССР, се казва в меморандума. Те ще се обединят с Англия и другите западни страни, за да изградят свят като американския и да постигнат „силно военно утвърждаване“. САЩ няма да се занимават с предложения за разоръжаване или ограничаване на въоръженията толкова дълго, колкото дълго съществува възможност от „съветска агресия“. В случай на нужда САЩ ще действуват с атомно, биологическо и конвенционално оръжие.⁷⁸

По всичките тези положения участниците в консултациите изказват своята пълна подкрепа. През септември 1946 г. меморандумът на Клифърд е приет без поправки. По своето съдържание той определя условията на „доктрината Труман“ значително време преди тя да бъде приета и оповестена. С постановките от меморандума САЩ напълно се отказват от политическото сътрудничество със СССР за уреждане на въпросите на следвоенния мир. Те твърдо решават да осъществят военнополитическо обединение на западноевропейските държави в блок, оглавен от САЩ. Това са решения, които се държат в тайна, защото се намират в крещящо противоречие с най-официалните доклади на американското ръководство и на Държавния департамент. Неговият тогавашен ръководител Дж. Бърнс например съобщава от Париж, че „развитието на съвместно разбирателство между СССР и САЩ е върховна задача на американските политици на Парижката мирна конференция“⁷⁹. Но в действителност централният обект на американските условия е друг.

* * *

Подготовката на американската политика на военни блокове се насочва в няколко направления. На първо място се провежда изучаване положението в Западна Европа. След него се обсъждат проектите за военни блокове и за засилване на военната мощ на САЩ. В първото направление действуват видни

⁷⁵ P. Bidwell, W. Diebold. New aid for New Europe. — Foreign Affairs, vol. 26, № 1, 1947, p. 171—173.

⁷⁶ Politics and Policies . . . , p. 51.

⁷⁷ St. Ambrose. Op. cit., p. 136; J. K. Gaddis. Op. cit., p. 321—322; G. Smith. Op. cit., p. 34—35.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ US Mission Communication, Oct., 21, 1946, p. 3.

американски философи, историци, между които се отличава представителят на американския либерализъм Р. Нибур. В продължение на повече от половин година той изучава Европа и Германия и през есента на 1946 г. представя своите доклади и впечатления в Държавния департамент и в американския печат. Р. Нибур твърди, че в дадения исторически момент съществува „явна съветска заплаха за Западна Европа“. Тя обединява западноевропейските държави и ги прави податливи към решения за съвместна борба на основата на антикомунизма.⁸⁰

По второто направление на блоковата политика в Съединените щати се оформя т. нар. „философия на суперреализма“. Според нея САЩ имат достатъчно възможности, за да действуват или да предизвикат т. нар. „размекване“ на съветската сила.⁸¹ В края на октомври тази философия се поставя на обсъждане. То има за цел да определи формите за нейното прилагане. Американските политици изразяват различни мнения, но се обединяват около предложението да се приемат решения, които да включат всички главни предложения и идеи. В резултат на обсъжданията политиките приемат три основни решения: да се поддържат силни американски въоръжени сили; да се оказва военна помощ на западноевропейските страни и да се организира икономическата и техническа помощ за всички останали. В края на дискусиите се приема трите основни решения да бъдат обединени в една политика и с едновременно изпълнение.⁸²

В САЩ се заемат най-напред с мероприятия в интерес на военната мощ на страната. За тази цел се издига още повече значението на Стратегическото въздушно командване, което служи като „върховен американски инструмент за съдржане на комунистическата армия“. В края на 1946 и началото на 1947 г. Стратегическото въздушно командване получава като конкретна задача да възпре СССР от нападение по суша в Европа, като поддържа заплахата от масиран ядрен удар върху съветска територия.⁸³

Междувременно говорителят на Държавния департамент У. Булит извества новата американска идея за „Европейска федерация на демократичните държави“. Идеята предвижда федерацията да се развива като военна организация, която да се изгради само при съгласието на САЩ, защото те единствени могат да доставят голямо количество оръжие на европейските въоръжени сили.⁸⁴ На 12. I. 1947 г. Дж. Бърнс и сенаторът Ванденберг изказват своето положително отношение към идеята на проекта. В заявление пред Съвета за международни отношения те подчертават особената роля на големите държави в световната политика, като смятат, че движението към политически блок трябва да премине през икономическия блок.⁸⁵

Идеите за обединение на големите капиталистически държави се поставят на вниманието на американските дипломати в Западна Европа. Новият американски държавен секретар ген. Маршал е особено настойчив в разговорите си с американския посланик в Париж. Ген. Маршал смята, че американската външна политика трябва да се поддържа с военна сила.⁸⁶ Поради това той увелича висши военни в политическите задачи на САЩ. Един от съветниците

⁸⁰ La Feber. Op. cit., p. 40—41.

⁸¹ W. A. Williams. Op. cit., p. 258.

⁸² St. Ambrose. Op. cit., p. 141.

⁸³ W. R. Kintner. Op. cit., p. 22—23.

⁸⁴ S. Brown. Op. cit., p. 47—48.

⁸⁵ Keesing's..., 1946—1948, p. 8436.

⁸⁶ Ibidem, p. 8438.

на военното представителство на Съединените щати в американската зона в Германия е назначен за посланик във Великобритания.⁸⁷ Военните са най-ценните специалисти, на които може да се повери осъществяването на военно-политическите планове. При това Великобритания е показала разбиране на американската политическа линия и е поела свой дял в нейното осъществяване.

В началото на 1947 г. в английската столица се провеждат нови френско-английски разговори на високо равнище. Министрите на външните работи Л. Блум и Е. Бевин обсъждат създаването на френско-британски съюз и установяват пълно единомислие както по принцип, така и по свързването на английските и френските военни системи в един съюз.⁸⁸ На 4. III. 1947 г. Великобритания и Франция подписват т. нар. Дюнкеркски договор. Член първи и член втори от договора отразяват решението на двете страни да ограничат и да отразят евентуална германска заплаха с военни средства. По този начин те подчертават първенството на военните въпроси, които са определили сключването на договора.⁸⁹ На 5. III. с. г. Е. Бевин намира за необходимо да съобщи официално, че сближаването между Лондон и Париж е „свършен образец за всеобщ мир“. „В Русия трябва да разберат, конкретно добавя той, че това не е един западен блок, а един опит да се направи принос за свършен образец на всеобщ мир.“⁹⁰ Вероятно британският министър има и свои съображения, за да „успокоява“ Съветския съюз. Ако договорът от Дюнкерк нямаше нищо общо с вид военен западен блок, не би било нужно Бевин да дава пояснения или да внушава своите мисли на съветските ръководители. Но създаден преди началото на Московската сесия на Съвета на министрите на външните работи, Дюнкеркският договор наистина предизвиква сериозни подозрения, тъй като с него се поставя началото наблокова политика, за която Германия е само претекст, а адресът е друг. Това е така, първо, защото следвоенният мир може да се запази само с колективните усилия на всички бивши съюзници от антифашистката коалиция и с изпълнение на решенията от Ялта и Потсдам. Второ, защото Дюнкеркският договор предизвиква незабавното доброжелателно отношение на САЩ, поднесено на френския президент В. Ориол лично от държавния секретар Маршал още на 5. III. с. г.⁹¹

Американското държавно ръководство се възползва от политическата обстановка в Западна Европа след създаването на англо-френски съюз. Заместник-държавният секретар Д. Ачесън подготвя американския отговор на британската молба САЩ да поемат „отговорностите“ в Гърция и да окажат помощ на Турция. Той разработва предложението за отпускане на помощ и за прокламиране на съответната доктрина от президента. САЩ, подчертава Ачесън в доклада си до Труман, трябва да използват случая, за да покажат, че ще действуват строго срещу „комунистическата агресия и разрушение!“⁹²

Сенатската комисия по външните работи също подготвя своето мнение. Нейният председател сенаторът-републиканец А. Ванденберг представя това мнение в поредица от срещи с президента. От името на комисията и ръководителите на американския конгрес Вандерберг настоява президентът пу-

⁸⁷ Archives diplomatiques et consulaires, fevrier—mars, 1947, p. 36.

⁸⁸ А. Ж и г а л о в а. О переговорах Блюма в Лондоне. — Новое время, 1947, кн. 5, с. 12—13.

⁸⁹ Keesing's . . . , 1946—1948, p. 8463.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Archives diplomatiques et consulaires . . . , p. 36.

⁹² S. B r o w n. Op. cit., p. 40—41.

блично да обяви програмата за помощ на Гърция и Турция, а програмата да бъде предадена с твърд език, който да се противопоставя на „съветските агресивни интереси“ в Източното Средиземноморие и на възможните „заплахи“ за американската сигурност, ако тези съветски намерения не бъдат осуетени. Ръководителите на конгреса настояват президентът да порицае и отхвърли „световните революционни аспирации на комунизма“, да очертае източно-западната борба, да обяви, че гръцко-турската програма е само началото на по-широки и по-значителни усилия, да изрази отношението на САЩ към Западна Европа, която „страда от икономически хаос и от вътрешния комунизъм“⁹³.

Най-отговорните за външната политика американски политически среди остават верни на своите класови позиции и настояват да се открие антикомунистическо настъпление във всички сфери на световните отношения. В противен случай обявените „заплахи“ за американската сигурност на стотици мили от Северна Америка и специално в Източното Средиземноморие ще изглеждат наистина нелогични. За тези американски политици влиянието на социализма и на Съветския съюз в следвоенните международни отношения се измерва само с агресия, с революционни аспирации. Реакционната буржоазия, чийто представители са ръководителите на американския конгрес, не може да се примири с развитието на световния революционен процес и се опитва да го спре със сила, със заплахи и антикомунистическа пропаганда. Американските изследователи Колко наричат програмата на Ванденберг и сенатската комисия „програма за американизация на международните конфликти“. Според тях тя трябва да попречи на левите сили и да подхрани десните капиталистически елементи.⁹⁴ Това е „доктрината Труман“.

На 12. III. 1947 г. преди обявяването на президентското послание, което получи названието „доктрината Труман“, се провежда заседание на „мозъчния тръст“ на президента. Д. Ачесън прави последните уточнения по стратегическите цели на доктрината на Балканския полуостров, по посока на съветско-турските граници и целия европейски континент.⁹⁵ По този начин „доктрината Труман“ се подготвя не като временно или локално определение за американската външна политика, а като широка политическа програма за финансово, политическо и военно надмощие на САЩ в европейския континент. Влаганите 400 млн. долара (за една финансова година) в помощ на Гърция и Турция се смятат за най-сериозна предпоставка за успех, защото и системата, по която ще бъдат реализирани сумите, ще се определя от граждански и военни специалисти на САЩ, нарочно изпратени в съответните държави.⁹⁶

„Доктрината Труман“ може да бъде определена като програма за американска намеса във вътрешната и външната политика на всяка капиталистическа държава, която може или ще получи американска военна и икономическа помощ. Тя е практическо обединение на капиталистическите държави, които ще загубят самостоятелност при решаването на външнополитическите задачи за сметка на едно утвърдено и прието от тях американско ръководство. Това обединение, равносилно на икономическо и военно обвързване, въвежда подготовката за военна интеграция на западноевропейските държави със САЩ в нейния практически етап. „Както показва опитът, подчертава А. Я. Вишин-

⁹³ P. Hammond. Op. cit., p. 22.

⁹⁴ J. Kolko, G. Kolko. Op. cit., p. 30—31.

⁹⁵ E. F. Goldman. The Critical Decade and after, America 1945—1960. New York, 1960, p. 59.

⁹⁶ Keesing's . . . , 1946—1948, p. 9188.

ский на втората сесия на Общото събрание на ООН, „доктрината Труман“ е преход на правителството на САЩ от принципите на международното сътрудничество и съгласуваните действия на великите държави към опити да диктуват своята воля на други независими държави, като използват в същото време икономически средства за политически натиск.“⁹⁷

В американската историография има представители, които реално оценяват съдържанието и значението на „доктрината Труман“. П. Хемънд е убеден, че тази доктрина в действителност поставя всички политически и икономически проблеми на Западна Европа. Ла Фебер открива в нея решението на американското правителство да създаде големи системи за военно развитие и политически задължения на целия западен свят. Изследователите Колко отбелязват, че доктрината е свързана по-малко с желанието да се покаже американска сила в Източното Средиземно море. Тя има за цел да изгради американската външна политика в широки мащаби, с неограничена свобода и крайни основни цели. Поради това, подчертават авторите, „доктрината Труман“ включва бъдещето на Европа, плановите за постигането на американските цели в световната икономика, най-добрите средства за „съдържането“ на Съветския съюз и левите сили, и очакваната голяма резултатност от американската дипломатическа стратегия. Американските изследователи считат, че Гърция не е причина, а отражение, пречупване на по-голямо и основно съображение, че тя е временен, а не необходим инструмент за преследване и осъществяване на американските цели във всяка част на света. Тя „не представлява отклонение от извършващия се преди това натиск от американската политика, а нейното логическо заключение“⁹⁸.

„Доктрината Труман“ показва, че Съединените американски щати нямат намерение да допуснат победа на демократичните сили в капиталистическа държава. Като поемат защитата на гръцките реакционни среди, САЩ потвърждават, че е създаден фронт между капиталистическите и народнодемократическите държави на Балканския полуостров. От друга страна, с военната помощ за Турция Съединените щати показват своя голям интерес към Мала Азия и Закавказието, т. е. към районите на турско-съветските граници, които стават нов фронт за американската агресивна политика. При това да се владее положението в Гърция и Турция означава да се открият значителни възможности за укрепване и разширяване на американските позиции в Близкия и Среден Изток — един район, който все по-ярко показва своето значение на резерв на суровини и на област от особено значение за американската стратегическа авиация, която има да изпълнява задачи в дълбокия тил на Съветския съюз и народнодемократичните държави. Разполагайки своите сили и позиции на крайбрежията на Източно Средиземно море, САЩ създават условия за пълен контрол над този воден басейн с важно стратегическо значение за Европа и Северна Африка. Следователно в „доктрината Труман“ са въплътени всички икономически и военни цели на САЩ, отнасящи се за няколко континента. В нея е разработена програма за световно политическо господство и са признати за валидни всички начини и средства на политиката от позиция на силата.

Няма съмнение, че тази международна програма на САЩ обобщава следвоенната американска политика, провеждана до март 1947 г. Тук не става дума за обикновена приемственост, а за завършване на предварителната

⁹⁷ Внешняя политика Советского союза 1947. Ч. II. М., 1952, с. 131.

⁹⁸ P. Hammond. Op. cit., p. 23; La Feber. Op. cit., p. 65; J. Kolko, G. Kolko — Op. cit., p. 332.

подготовка и осъществяване на един курс, определен, но предпазливо показван от пролетта на 1945 г.

Основният анализ на американската политическа линия ни задължава да отчетем, че в САЩ има и политици, които запазват правото си на критично отношение към нея. Статистическите данни показват, че исканите от президента пълномощия по силата на „доктрината Труман“ не са били приети без опозиция. В американския сенат посланието на Труман е спечелило 67 гласа за и 23 против. В палатата на представителите съотношението между гласовете е 287 за към 107 против.⁹⁹ Бившият вицепрезидент на САЩ Х. Уолас, като представител на консервативните критици на доктрината и обявеното от нея „сдържане“ на световния комунизъм и Съветския съюз, ясно определя, че програмата на Труман предвижда помощ на антисъветски правителства. Тази помощ има за цел да обърне света към Америка, отбелязва Уолас. Със заемите на недемократичните правителства в Атина и Анкара САЩ фактически уверяват всеки фашистки диктатор, че той разполага с кредит в американските банки. Те ще дават долари, а американските военни арсенали — оръжие. Това е империалистическата авантюра, заключава Х. Уолас. Сенаторът Тафт е един от сдържаните критици на американската доктрина, но също посочва, че тя пренебрегва ООН и показва своя едностранен подход към европейските проблеми. САЩ обявяват тезата за „сдържането“ на радикализма изобщо и на комунизма конкретно, посочва Тафт. На практика те признават връзката между политическите събития в Гърция, Турция, Близкия и Среден Изток и Европа. Това е своеобразна теория на доминото. Но в същото време не може да се приеме за вярно твърдението на официалните американски ръководители, че съществува „съветска заплаха“ за „незащитена“ Европа.¹⁰⁰ „За момента, уточнява английският изследовател М. Белоф, страните от тази част на континента не могат да бъдат привлечени към антикомунистически поход. Но самата антикомунистическа линия създава привлекателност на идеята за западноевропейско единство.“¹⁰¹

САЩ привеждат в изпълнение новата си програма достатъчно бързо. На 22 май 1947 г. е приет законът за американската помощ за Гърция и Турция.¹⁰² В началото на лятото американските посланици в Атина и Анкара са натоварени да ръководят специалните американски мисии по разпределението и получаването на съответната помощ, а на 20 юни 1947 г. е сключено споразумението за помощ на Гърция. Американската мисия в Гърция се състои от 206 души, 78 от които носят официално военна униформа от американските военновъздушни и военноморски сили. Те се ръководят от ген. Клей. До 13. IX. с. г. мисията разпределя 25 хиляди тона военни материали. До края на същия месец американската мисия в Турция изпълнява половината от предвидената до края на годината военна помощ. Турция получава значително повече от съседна Гърция. До края на септември турските сухопътни, военновъздушни и военноморски сили получават подкрепа от 98 млн. долара, а гръцките — от 16 млн. долара.¹⁰³

Междувременно Обединеният комитет на началник-щабовете изготвя анализи за стратегическото значение на всяка западноевропейска държава.

⁹⁹ H. W. Berger. A Conservative Critique of Containment. — In: Containment and Revolution . . . , p. 137.

¹⁰⁰ R. Challenor. Op. cit., p. 160—163.

¹⁰¹ M. Beloff. The US and the Unity of Europe. London, 1963, p. 16.

¹⁰² Department of State, Publ. I. 2939, Oct. 1947, p. 22—25.

¹⁰³ Department of State, Publ. 2957, Nov. 1947, p. 2, 13, 18.

Според тях Британските острови са предна база със значение на атомен амортизатор. Великобритания поддържа въоръжени сили, три пъти по-големи от тези в 1939 г. Тя проявява инициатива по проблемите на стандартизацията на въоръженията, като провежда англо-френски преговори по тези въпроси. САЩ имат специален интерес както към британската позиция, така и към провежданите по нейна инициатива преговори, които разкриват възможността за приобщаване на Франция.¹⁰⁴ С усилията на Вашингтон и Лондон, подчертава съветският историк Л. А. Саличова, Париж е привлечен за каузата на военнополитическата солидарност чрез подписването на 19. I с. г. споразумение между САЩ, Англия и Франция. То признава по-широките права на Франция в Саарската област, срещу които тя дава съгласието си да спазва нормите на съвместната политика.¹⁰⁵

През календарната 1947 г. САЩ правят опити да преминат към по-широка икономическа програма за въздействие върху западноевропейските държави. Става ясно, че те се поддават на такова въздействие главно поради затруднения в стопанското възстановяване. За една финансова година САЩ прехвърлят 8000 млн. долара заеми по това възстановяване само за Западна Европа.¹⁰⁶ С тях те подготвят доброжелателното отношение на западноевропейските държавници по въпросите на голямата политика и на подготвяната военна интеграция. Тя изисква обаче една солидна икономическа основа, която да се осъществи с централно американско ръководство, да обхваща всички страни, определени за военната интеграция, и да постави условията на икономическата политика. Подготовката на тази основа се поема от Държавния департамент и държавния секретар Маршал. Той нарежда още в края на април 1947 г. на председателя на Съвета по планиране на американската външна политика Дж. Кенан да подготви генерален план за американската икономическа помощ. За по-малко от месец (от 29. IV до 23. V с. г.) Кенан и неговият щаб представят искания план.¹⁰⁷ Държавният департамент от своя страна препоръчва на западноевропейските ръководители да поискат официално американската помощ, на което Щатите ще отговорят със съгласие. В официалните американски документи се твърди, че това съгласие ще се съчетае с обещанието американската икономическа помощ „да възпре комунизма в Европа и да гарантира политическата стабилност на мира“¹⁰⁸.

След тази подготовка в САЩ пристъпват към обявяване на т. нар. Европейска възстановителна програма и към обсъждане на нейното съдържание в американския конгрес. За мнозинството конгресмени въпросът за икономическото възстановяване на западноевропейския подконтинент и въпросът за неговата военна сигурност са неделими. Поради това програмата се приема почти без възражения. Веднага след одобряването ѝ сенаторът А. Вандерберг и помощник-държавният секретар Р. Ловет започват подготовката на проект, който да допълни Европейската възстановителна програма с програма за военно и политическо интегриране на САЩ със Западна Европа. Те изработват проект за резолюция от 6 точки, три от които са посветени на новия принцип, позволяващ на Съединените щати да участвуват в групово спора-

¹⁰⁴ Работническо дело, 6 март 1947.

¹⁰⁵ Л. А. Саличова. США и Франция. Проблемы империалистического союза 1945—1958. М., 1970, с. 44.

¹⁰⁶ P. Bidwell. Op. cit., p. 169.

¹⁰⁷ W. W. Rostow. The US in the World Arena . . . , p. 210.

¹⁰⁸ Documents of American History, Ed. by H. St. Commager. New York, 1963, p. 532.

зумение за сигурност с други държави. Точка трета от резолюцията специално разрешава „участието на САЩ в областни и други колективни споразумения, които са основани на продължителна и действителна самопомощ и взаимна помощ и които засягат тяхната национална сигурност“¹⁰⁹.

• Американският конгрес обсъжда новата проекторезолюция, като отчита преди всичко нейната перспективност. В конгреса обръщат внимание на факта, че изпълнението на проекторезолюцията ще бъде затруднено, ако липсва „общ западноевропейски план за отбрана“ и разпределение на доставките на оръжие в чужбина. За решаването на тези проблеми трябва да отговарят правителството и военните ведомства.¹¹⁰ През лятото на 1947 г. те осъществяват истинската координация на своята дейност и създават Съвет за национална сигурност, който ще се намира най-близо до президента и ще свързва всички ведомства и министерства, имащи отношения към държавната сигурност и въоръжените сили на Съединените американски щати. Американският конгрес приема закона за създаването на Съвет за национална сигурност на 26. VII. 1947 г.¹¹¹ В него се казва, че новият Съвет „ще подпомага президента в свързването на отбранителната, външната и военната политика“ на САЩ. Към Съвета се създава Централно разузнавателно управление, Съвет за национални ресурси за сигурност и Съвет за военния състав. Обединеният комитет на началник-щабовете запазва своята самостоятелност. На 22. IX. 1947 г. специалният военен съвет, в който влизат девет най-отговорни представители на висшето офицерство от ранга на ген. Айзенхауер и адмирал Нимиц, провежда съвещание под председателството на министър Форестол. Висшите офицери дават висока оценка на извършените преобразования и одобряват външната политика на правителството.¹¹² Трябва да се има пред вид, че в значителна степен американската външна политика се съобразява с чисто военни доктрини. По мнението на ген. Д. Смит те се състоят в професионализъм, единство на командването, бързина при нанасяне на контраудар и използване на модерна техника.¹¹³ Всички военни доктрини са разработени в съвременен вариант и отговарят на политиката на военна интеграция на Запада.

САЩ са готови да създадат военен блок още в 1947 г. Демократическата администрация на Труман и републиканските ръководители на сенатската комисия по външните работи разполагат с основните разработени планове, по които ще се създаде бъдещият Североатлантически договор. Предстои само те да бъдат пренесени на европейския континент, за да обединят силите на световната буржоазия в агресивен империалистически блок.

II. РАЗВИТИЕ НА АМЕРИКАНСКАТА ПОЛИТИКА ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ВОЕННИ БЛОКОВЕ В ЗАПАДНА ЕВРОПА В 1948—1949 Г.

Усилията на САЩ да изградят широка основа на западната военна интеграция получават развитие в последните години на четвъртото десетилетие на XX в. През януарските дни на 1948 г. на тях се посвещават заседанията на Сенатската комисия по външните работи. Тя обсъжда в подробности „плана Маршал“ и обръща специално внимание на писмото на сенатора Ванденберг,

¹⁰⁹ ДМВНР, V/2/2/6, 1951, с. 1, Резолюция Ванденберг.

¹¹⁰ J. Reston. Prospects for Stability in Our Foreign Policy. — Foreign Affairs, vol. 27, № 1, Oct. 1947, p. 35.

¹¹¹ Documents of American History . . . , p. 541—543.

¹¹² R. Challenor. Op. cit., p. 146.

¹¹³ Д. С м и т. Военная доктрина США. М., 1956, с. 244.

в което той поддържа необходимостта от единство на Западна Европа като средство за борба против комунизма. Наред с това Ванденберг настоява мащабът на политическите решения да бъде разширен, да включва Латинска Америка и Азия. Става дума, подчертава сенаторът, не за 16, а може би за 20 и повече страни, които трябва да бъдат обединени от икономическата мощ на САЩ.¹ Ванденберг представя обединението на западните сили не само в Европа, но и в останалите континенти, за да покаже глобалния характер на американските проекти за военна интеграция. По този начин военният империалистически блок би могъл да изпълнява полицейска роля във всички части на планетата и против всички прояви на революционното и национално-освободителното движение.

Членовете на Сенатската комисия по външните работи Б. Барух и Дж. Ф. Дълес допълват предложението на Ванденберг със своя идея — Европейската възстановителна програма или накратко „планът Маршал“ да бъде продължен с план за военнополитически съюз. Б. Барух представя програма от 11 точки, които подготвят изграждането на антисъветски политически и военен съюз.² В същото време в Сенатската комисия постъпва и предложението на президентската комисия по военновъздушните сили на САЩ, която изисква увеличение на годишните разходи за поддържане на военновъздушните сили до 2000 млрд. долара.³

Специалистите по външната политика на САЩ обсъждат едновременно въпросите за икономическата помощ, за бъдещето на военния съюз и военната мощ на Съединените щати. В действителност те обединяват трите основни решения, които бяха обсъждани през лятото на 1947 г. Това означава действително разработване на положенията от „доктрината Труман“ и „плана Маршал“. Те изразяват единството на военните и политическите задачи, което се провъзгласява и от програмата на Демократическата партия за 1948 г.⁴ Ето защо след като 16 държави от Западна Европа приемат „плана Маршал“, американската дипломация предлага одобреното от сенатската комисия съглашение 16-те да се обединят във военнополитически съюз.

Предложението се прави специално до британското правителство. То се заема да разпространи идеята за западен съюз сред европейските страни. Лейбъристият външен министър Е. Бевин е политическата личност, която ръководи и осъществява специалните разговори по разпространяването или разширяването на англо-френския съюз от 1947 г. с участието и на други западноевропейски държави.

На 23. II. 1948 г. в Лондон се откриват тристранни разговори между министрите на външните работи на САЩ, Великобритания и Франция. След като обменят мнения, министрите вземат решение да свикат конференция, на която да се извърши приобщаването на страните от Бенелюкс към англо-френския съюз от 1947 г. Специално място в разговорите заема Западна Германия и нейното бъдеще. Обсъжда се възможността западните зони на Германия да бъдат включени в Европейската възстановителна програма, отчитайки се ролята на икономиката в тези зони, временните териториални споразумения и съществуващите в западните зони политически и икономически организации.⁵

¹ Н. Ноовер. *Op. cit.*, p. 120—123.

² Б. М. Халоса. *Цит. съч.*, с. 27.

³ *The US in the Contemporary World*. New York, 1956, p. 164—165.

⁴ *History of US Political Parties 1942—1972*. V. IV. New York, 1973, p. 2713.

⁵ *Keesing's . . .*, 1946—1948, p. 9167.

САЩ оказват пълна подкрепа на британската идея. Те обещават и военна помощ за всяка преговаряща за Западен съюз държава.⁶ В САЩ оценяват високо активността на министър Бевин. Но миролюбивата общественост не крие своята тревога от дипломатическата оживеност по повод създаването на западен военен блок. Съветският съюз предупреждава специално английското правителство с нота от 6. III. 1948 г., че инициативите на неговия външен министър крият опасност за световния мир. На практика те допълват проектите за икономическо обединение на Западна Европа, разкриват пряко политическите цели на американския интерес на континента и разделят Европа на враждебни блокове.⁷

Великобритания осъществява това разделяне и развива т. нар. блокова политика на империалистическите сили, след като провежда преговорите в Лондон и подготвя специална конференция на министрите на външните работи на Англия, Франция, Белгия, Холандия и Люксембург в Брюксел. Тази конференция, проведена в началото на март 1948 г., приема разработения проект за военен договор между петте държави и подготвя подписването му на 17. III. 1948 г. Оповестеният на тази дата Брюкселски договор обявява съюза между петте държави, които се задължават „да си помагат в поддържането на международния мир и в отхвърлянето на всяка политика на агресия“⁸. Това ще се осъществи преди всичко с изпълнение на задълженията, отбелязани в чл. 4 от договора, който гласи: „Ако някои от високодоговорещите се страни стане обект на военно нападение в Европа, другите високодоговарящи се страни . . . ще доставят на нападнатата страна всичката военна и друга помощ и ще помогнат според възможностите си.“ Като се има пред вид, че чл. 6 от договора забранява сключването на съюз или споразумение за коалиция, пряко насочена срещу друга договаряща се страна,⁹ кръгът на задълженията фактически се затваря. Първият следвоенен западен съюз с военни задачи е оформен. Той осъществява с изключителна бързина всички организационни мерки за своето изграждане и за създаване на Военен щаб, който обединява командването на военните континенти на петте страни. За всеки случай в Западния съюз се въвеждат и специални американски наблюдатели, ролята на които е разбираема.¹⁰ Тази бързина на действията контрастира с условията на мирната обстановка, подчертава Заявлението на съветското външно министерство, и свидетелствува, че участниците в новата групировка съвсем не са проникнати от стремеж да осигурят трайния мир в Европа. Те се опитват да окажат политически натиск върху някои европейски страни, за да ги привлекат в своята групировка, да усилят тревогата, неувереността и военната истерия в обществените среди на Западна Европа. А това е една от главните тактически задачи на агресивната политика на англо-американския блок в Европа, заключва Заявлението.¹¹ „И все пак, отбелязва английският публицист А. Берт, скептиците свиват рамена, като си представят как „войничетата“ на ген. Ревер, кралица Вилхелмина, регентът Шарл и великата Люксембургска херцогиня ще съумеят да задържат Червената армия за повече от няколко часа.“¹² Но въпросът не засяга способността на „войничетата“, а ясното положение,

⁶ Keesing's, . . . 1946—1948, p. 9167.

⁷ Внешняя политика Советского союза 1943. Ч. I. М., 1950, с. 145.

⁸ The Dynamics of World Power. Ed. by A. Schlesinger. New York, 1973, p. 130.

⁹ Ibidem, p. 131; Keesing's . . . 1946—1948, p. 9157.

¹⁰ Заявление МИД СССР о Североатлантическом пакте. М., 1949, с. 9—10.

¹¹ Заявление МИД СССР . . . , с. 10.

¹² А. Берт. Франция. М., 1955, с. 349.

че тези държави се подготвят да воюват със Съветския съюз. Тази подробност разкрива действителната насоченост на Брюкселския военен съюз.

Подписването на Брюкселския договор предизвиква бърза ответна реакция в САЩ. На 18. III. с. г. Труман изразява отношението на американските държавници към договора с пространна реч, в която подчертава голямото значение на извършеното от петте западноевропейски държави. „Това е една забележителна стъпка, посочва Х. Труман, по посока към единството в Европа за закриляне и запазване на нейната цивилизация. Това развитие заслужава нашата пълна подкрепа . . . САЩ с подходящи средства ще окажат подкрепата, която положението изисква.“ Труман предлага американският конгрес да приеме следните предложения: да се привърши процедурата по Европейската възстановителна програма, да се приеме закон за всеобщо военно обучение и временно да се подновят наборните комисии, за да може да се засили мощта на американските въоръжени сили.¹³

Програмата за непосредствени действия, оповестена от Труман, показва, че в САЩ преценяват Брюкселския договор като важна стъпка към осъществяване на атлантическата военна интеграция по проект на Съединените щати. Д. Ачесън внася известни пояснения със специалния си доклад до президента. Той подчертава, че „страните от Брюкселския договор в действителност известяват готовността си да се погрижат за своите въоръжени сили. Те обаче са недостатъчни. Затова Брюкселският пакт трябва да се разглежда за момента само като уравнивяваща величина срещу руската военна сила.“ Но САЩ трябва да подготвят нови стъпки, които да „разтворят“ тази военна организация за американско участие.¹⁴

Още в края на март 1948 г. сенаторът Ванденберг и заместник-държавният секретар Р. Ловег доразработват специална резолюция за конгреса, която открива пътя на САЩ към новата европейска асоциация. През април държавният секретар Маршал и заместникът му Ловег вече подготвят материали за членовете на Сенатската комисия по външните работи по „проблемите на свободния свят“, т. е. по положенията на изготвената вече резолюция. В резултат на множеството консултации на 19 май с. г. комисията приема резолюция № 239.¹⁵ Междувременно Труман известява готовността на американското правителство да помогне на „свободните страни“ от Европа.¹⁶ Но, както може да се очаква, САЩ поставят и съответните условия. Председателят на Сенатската комисия по капиталовложенията сенаторът С. Бриджес ги систематизира в специална програма. Тя предвижда САЩ да окажат икономическа помощ само на онези държави, които открито и безусловно се присъединяват към САЩ. Американската помощ ще въоръжи Западна Европа, но ще създаде препятствия за търговията със СССР и страните с народна демокрация; ще проведе тайна борба против Съветския съюз.¹⁷ Според в. „Ню Йорк Таймс“ САЩ изискват от европейските страни да координират собствените си стопански и военни планове, да разработят единен план за създаване на военно командване, за съвместни действия и стандартизация на снаряженията.¹⁸

¹³ Осведомителен радиобюлетин на делегацията на САЩ в София, 18. III. 1948; ДМВНР, IV/5/1/11, 1948, с. 2—3.

¹⁴ R. Challenger. Op. cit., p. 155; J. Kolkо, G. Kolkо. Op. cit., p. 498.

¹⁵ La Feber. Op. cit., p. 67; R. Challenger. Op. cit., p. 156.

¹⁶ А. В. Кирсанов. Цит. съч., с. 24.

¹⁷ Т. Берк. Американский империализм и „план Маршал“. М., 1949, с. 83.

¹⁸ Правда, 25 юни 1948.

Предположенията на вестника имат основания. В този момент (пролетта на 1948 г.) Обединеният комитет на началник-щабовете издава специален документ, който декларира, че американските граници лежат на р. Елба. Поради това САЩ трябва да сключат военен съюз с държавите от Брюкселския договор. Комитетът настоява да се установи централно военно командване за новата организация с американски главнокомандуващ. Наличните 12 напълно скипирани и обучени дивизии в Западна Европа да се увеличат на 80—83 и да се съчетаят с интензивно превъоръжаване на западноевропейските държави. Обединеният комитет предвижда използването на германски части, но предлага началото да се постави от съюз без участието на Германия.¹⁹

Междувременно през април 1948 г. Съветът за национална сигурност също взема отношение по поставените въпроси на специалното съвещание на Съвета. Министър Форестол изказва мнение по „техниката“, която трябва да се използва, за да се осъществят набелязаните планове за ускорено разширяване на Брюкселския договор. Заместник-държавният секретар Р. Ловет излиза с предложение Съветът и президентът да направят заявления в този смисъл. Ловет е дипломат, който от март 1948 г. е открил разговорите с посланиците на страните от Брюкселския пакт във Вашингтон.²⁰ Той разполага с информация от първа ръка за настроенятия на държавниците от петте страни и може би затова настоява да се излезе открито със заявление по предстоящите мероприятия на американската външна политика. Р. Ловет вероятно има пред вид и откриването на първата сесия на Консултативния съвет на Брюкселския пакт. Тя се провежда на 17. IV. 1948 г. и обсъжда предложението пактът да прерасне в атлантически блок.²¹ В навечерието на сесията Дж. Ф. Дълес посещава Лондон и Париж и представя съображенията на американското правителство по поставения въпрос. Дълес изразява опасения от това, че в Западна Европа съществуват много суверенни държави. САЩ смятат, че това препятствие трябва да се отстрани и Западна Европа да се превърне в „свободна община“. Кл. Атли и Венсан Ориол изразяват пълно съгласие с тези съображения. Дълес докладва за проведените разговори и постигнатите уточнения пред Държавния департамент и комисията на американския сенат, която обсъжда „плана Маршал“²².

Действията на американското правителство към задълбочаване и развитие на т. нар.блокова политика на Запада създават сериозно напрежение в международните отношения. В тази напрегната обстановка САЩ търсят обяснения за военните приготовления и дипломатическата активност към изграждане на агресивна сила, чиито полигони ще бъдат териториите на Западна Европа. Създали напрежението в международните отношения, САЩ правят опит да прехвърлят вината за това на Съветския съюз и социалистическите страни. На 4. V. 1948 г. американското правителство изпраща предизвикателно заявление до съветското правителство. В заявлението се отправят груби обвинения срещу политиката на СССР и комунистическите партии в Западна Европа, които по мнението на американското правителство създават предизвикателства към „западната демокрация“ и готвят настъпление срещу устоите

¹⁹ St. Ambrose. Op. cit., p. 169—170.

²⁰ Ibidem, p. 170; G. Smith. Op. cit., p. 60.

²¹ K. London. The Permanent Crisis . . . , p. 100.

²² И. И. Ермашов. „Европейский совет“ в агрессивных планах американского империализма, М., 1949, с. 24.

на западноевропейските държави. Това действие на САЩ усилва напрежението в международните отношения.

Съветският съюз категорично отхвърля необоснователните обвинения и клевети. В отговора си до американското правителство съветското правителство посочва, че действителното напрежение в международните и съветско-американските отношения идва от системата на военни бази около територията на СССР, от войнствените заплахи и от военния съюз на петте държави, подписали Брюкселския договор. Този съюз „има пред вид не само Германия, но в еднаква степен може да бъде насочен против държави-съюзници от Втората световна война. А образуването на военния съюз става възможно само благодарение на покровителството на САЩ. Той съвсем не може да се разглежда като договор за самоотбрана.“²³

Разменените по-късно нови заявления показват правотата на съветското становище. Държавният департамент отхвърля всички предложения за съгласуване на решенията. Неговите 11 точки на заявлението от 19 май търсят оправдания, а не решения.²⁴ На същата тази дата Обединеният щаб на началник-щабове представя доклад пред Съвета за национална сигурност, който взема отношение към разговорите между американските дипломати и дипломатите на западноевропейските страни по разширяването на Брюкселския договор, т. е. по създаването на нов военен съюз в Западна Европа с участието на САЩ и Канада. Щабът одобрява генералната линия и тактиката на правителството.²⁵

19 май е датата, на която сенаторът Ванденберг представя проекта на своята резолюция, която препоръчва да се отмени правото на вето в Съвета за сигурност на ООН, да се развият регионални и други споразумения за колективна самоотбрана, към които САЩ могат да се присъединят.²⁶

Обсъждането на резолюцията е делово и бързо. Тя утвърждава принципа на американските предни бази в Европа и нуждата от тесен съюз със Западна Европа. На 11. VI. 1948 г. американският сенат приема резолюцията и я превръща в прокламация на американската блокова политика. Резолюцията установява процедурата за учредяването на атлантически блок, като елиминира основните положения от Устава на ООН. Гласувайки за нея, американският сенат приема схемата за последователните действия в следния вид: участниците в Брюкселския договор да представят планове за военнополитическа „самопомощ“, след което да се обърнат към САЩ с молба да се присъединят към широко споразумение за военна общност.²⁷ По този начин американският конгрес узаконява проектите за западна военна интегрирана сила срещу социалистическите страни.

На 6. VII. 1948 г. посланиците на Великобритания, Франция, Белгия, Холандия и Канада, акредитирани във Вашингтон, са поканени на делова среща със заместник-държавния секретар Роберт Ловет. Тази среща открива летните дискусии по „общите интереси“ на страните и изграждането на атлантическата общност. От името на американското правителство Ловет заявява, че географското положение на страните от Брюкселския договор прави техните стратегически интереси и сигурност бримка от тези на САЩ и Канада. Това налага схващането за едно областно споразумение под на-

²³ Внешняя политика Советского союза. Ч. I, 1948. с. 195—200.

²⁴ Пак там, с. 206—211.

²⁵ Foreign Relations of the US 1949, v. IV, p. 10.

²⁶ The Dynamics of World Power . . . , p. 546.

²⁷ K. L o n d o n. Op. cit., p. 100.

званието Североатлантическа общност. На откритите в американската столица преговори се обсъждат възможните методи за колективни военни действия. Отдава се особено значение на въпросите, свързани с приобщаването на скандинавските страни, Италия, Португалия, по-късно Германия и Испания към дискусиите и бъдещите решения.²⁸ По същото време военни представители на САЩ и Канада се включват официално в работата на Военния комитет на Брюкселския договор.²⁹ Великобритания и САЩ постигат договореност за изграждане в Англия на американски военновъздушни бази за самолети с далечен радиус на действие и с ядрено въоръжение. На 15. VII. 1948 г. американският Съвет за национална сигурност изпраща първите две групи самолети Б-29 в бази на Британските острови.³⁰

В същото време американският военен зам.-министър ген. Дрейпер предприема турне в Европа, което включва западните зони на Германия, Берлин, Виена, Триест, както и столиците на Гърция и Турция. Маршрутът на американския генерал показва многозначителността на неговата мисия. Тя се следва от мисията на американска делегация начело с Евън Джаст, която води преговори в Париж, Лондон и други столици за доставки на стратегически материали. Военната делегация на сенатора-республиканец Харней от своя страна се заема с осъществяването на специална мисия в Испания. Още в началото на 1948 г. личният представител на Труман във Ватикана Тейлър посещава Мадрид и препоръчва на Испания и Португалия да сключат военен съюз³¹ като „южен блок“, който трябва в бъдеще да се присъедини към западния атлантически блок.³²

Подготовката на атлантическата военна интеграция се извършва с бързи темпове. Многостранната дейност на американските политически и военни дейци се съчетава с отговорната работа по подготовката на текста на Североатлантическия договор, която се извършва във Вашингтон под ръководството на Р. Ловет и сенатора Ванденберг. На 9. IX. 1948 г. тук заседава международната работна група посланици и извършва по сведения на съветника на Държавния департамент Болен първата ревизия на първоначалния текст на договора.³³

На 23. IX с. г. директорът на службата за европейски отношения в Държавния департамент Хикерсън провежда разговор с датския шарже д'афер във Вашингтон и получава уверението, че Дания, Исландия, Ирландия, Норвегия и Португалия ще оповестят официално своето желание да станат учредителки на военен пакт и да се включат в работата по определяне и очертаване на неговите бъдещи цели. Тези държави приемат условията за колективна отбрана преди и след въоръжено нападение от противник, в очакване за помощ, която да осигури техните ресурси и географски граници. Правителствата на петте държави обръщат особено внимание на задълженията по новия договор. Наред с тези за колективен отпор срещу предполагаемия агресор правителствата смятат, че трябва да се оформи задължение за продължителна и резултатна самопомощ и взаимна помощ за по-добра сигурност на североатлантическия район. Те подчертават, че е необходимо да се предвидят редовни консултации за задачите на всеки участник в договора в случай на

²⁸ J. Kolko, G. Kolko. Op. cit., л. 498.

²⁹ ДМВнР, V/2/2/6, 1949, бр. 84, с. 6.

³⁰ H. A. de Weerds. Britain's Military Policy. — Foreign Affairs. Oct. 1955, p. 104; St. Ambrose. Op. cit., p. 173.

³¹ Правда, 18 юли 1948.

³² Пак там, 2 авг. 1948.

³³ Foreign Relations of the US 1949, v. IV. New York, 1970, p. 3.

заплаха от агресия или в случай на военен конфликт. В действителност петте държави искат едно предварително определяне както на мястото, така и на непосредствените задачи на големите и малките сили от североатлантическата област в развитието на самите конфликти. Поради това тези държави подчертават необходимостта от постоянно действащ консултативен политически и военен механизъм, в който да бъдат представени всички участници в организацията на бъдещия Североатлантически договор. Според петте държави този договор трябва да предвиди повече благоприятни условия за сигурността на Североатлантическия район като цяло, при положение че някой от страните не се включат във война, ако не се осъществи пряко нападение от противник.³⁴

През същия месец септември министрите на отбраната на Англия, Франция, Белгия, Холандия и Люксембург съобщават, че са решили да създадат „постоянна отбранителна организация“ на петте държави — участнички в Брюкселския пакт. Месец по-късно съответните документи са подписани и ратифицирани. Те създават Западноевропейски отбранителен комитет, подпомаган от постоянна комисия в Лондон; западноевропейски генерален щаб с военни съветници, представители от генералните щабове на страните и един помощен военен комитет, както и съвет за доставки и суровини.³⁵ В следващия месец Консултативната комисия на Брюкселския пакт провежда ново заседание, което създава комитет за единство между европейските държави. И макар че още в ноемврийските си сесии този комитет показва големите противоречия между страните-участнички, той съдейства на подготовката за създаването на бъдещата атлантическа общност.³⁶ Тя продължава с нови прояви на американската дипломация.

В началото на октомври 1948 г. в Лондон пристигат Маршал и Дълес. Те провеждат секретни преговори с министър Бевин. Преговорите са посветени на подготовката на 25-годишен „военноотбранителен пакт на САЩ и петте западноевропейски държави от Брюкселския договор“³⁷. В края на същия месец правителството на Канада и държавите от Брюкселския пакт оповестяват готовността си да подпишат атлантическо споразумение.³⁸ По този повод в интервю във в. „Правда“ Й. В. Сталин коментира дипломатическата тактика на големите капиталистически държави. „Вдъхновителите на агресивната политика на САЩ и Англия, посочва той, не се считат заинтересовани от споразумение и сътрудничество със СССР. Те се нуждаят само от разговори на тази тема, защото споразумението със СССР прави безпредметна агресивната им политика.“³⁹ А тя се осъществява именно с подготовката на новия т. нар. атлантически пакт. Във Вашингтон продължават преговорите с посланиците. Дипломатите Д. Ачесън, Конали и Ванденберг работят върху текста на договора. В Лондон обработват дипломатически бъдещите членове на военния съюз, които не са обвързани с Брюкселския договор. Фелдмаршал Монтгомери провежда съвещания с британския и френския военни комисари в Германия Робертсън и Кьониг по въпросите на западния военен съюз. След това той посещава Франция, Белгия, Холандия и Западна Германия.⁴⁰

³⁴ Foreign Relations of the US, 1949, v. IV, p. 1—2.

³⁵ L. Hart. Defence of the West. London, 1950, p. 103—104.

³⁶ Keesing's . . . , 1948—1950, p. 9765.

³⁷ Правда, 3 окт. 1948.

³⁸ Keesing's . . . , 1948—1950, p. 9688.

³⁹ Внешняя политика Советского союза 1948. Ч. I, с. 33.

⁴⁰ Keesing's . . . 1948—1950, p. 9766.

В процеса на подготовката на военната и политическата интеграция на Западна Европа, САЩ и Канада възникват и известни затруднения, предизвикани от различията в становищата на отделните държави по отделните въпроси. Въпреки старателно разработения американски проект за Североатлантически договор Франция намира за нужно да уточни подробностите по структурата на бъдещата военна организация и нейните отношения с организацията на Брюкселския договор. Франция настоява в Атлантическия съюз да се създаде Съвет по отбраната, съставен от представители на САЩ, Англия и Франция. Последните две държави ще представляват организацията на Брюкселския договор, а Канада сама ще прецени да участва или не. Френското правителство смята, че основната военнощабна работа ще се извършва именно в този Съвет и не може да бъде заменена от Лондонския комитет на Брюкселския договор.⁴¹

Така поставена, концепцията на френското правителство открива стремежа на Франция да заеме сигурно и трайно място сред най-силните и най-авторитетни представители на Североатлантическия блок. Въпреки съществуващите т. нар. „особени отношения“ между Англия и САЩ Франция поставя знак на равенство между военната и външнополитическата роля на трите държави. За да засили своите позиции в бъдещия пакт, Франция допълва своите претенции с искането в пакта да бъдат включени Алжир като департамент на Франция и Италия, която вече е изразила силното си желание да бъде учредител на новия военен съюз.⁴²

Но Съединените щати проявяват известна въздържаност специално по въпроса за Италия. В разговор с френския посланик във Вашингтон съветникът на Държавния департамент Болен изказва предпазливо мнението, че Италия като западноевропейска страна трябва, първо, да стане член на Брюкселския договор, а после на Североатлантическата организация.⁴³ По-късно, след като американският посланик в Рим разговаря с министър-председателя Де Гаспери и неговия външен министър К. Сфорца и получава уверението, че „мирът и сигурността в Италия ще се решат, след като италианците се свържат със западната отбрана“, Държавният департамент прави известни уточнения по кандидатурата на Италия. Заместник-държавният секретар Р. Ловет уведомява посланика в Рим, че САЩ предвиждат следните три възможности за Италия: включване в Североатлантическия блок; асоцииране в Брюкселския договор и в Североатлантическия договор, или невключване на Италия, при което Североатлантическата организация ще поеме задължението в случай на агресия срещу страната да започне незабавна консултация за съвместни действия. При последното положение Италия може да започне преговори с останалите страни за отношенията ѝ със Западна Европа.⁴⁴

Американската политика на приобщаване на всички европейски капиталистически държави към организацията на Североатлантическия договор се натъква на съществени трудности. Американският посланик в Швеция Матюс информира своя държавен секретар за „неефективността на американската тактика към индиферентната шведска политика“⁴⁵. Междувременно британският посланик в Дания изразява опасенията си за позицията на датското правителство. Посланикът е уверен, че върху тази позиция може да окаже

⁴¹ Foreign Relations of the US, 1949, v. IV, p. 4.

⁴² Ibidem, p. 5.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem, p. 8.

⁴⁵ Ibidem, p. 5.

въздействие само становището на Норвегия и Швеция. Но техните правителства имат различно виждане по въпросите на атлантическата интеграция. Поради това посланикът препоръчва да се окаже помощ на трите страни,⁴⁶ т. е. да се обработят дипломатически в полза на Североатлантическия договор.

Белгия също изразява съображения, които не могат да се определят като напълно покриващи се с американските условия за бъдещия договор. Белгийското правителство приема за географски граници на Североатлантическия договор граници на Европа, Северна Америка и Атлантическата област. То изключва района на Средиземно море и Северна Африка, но допуска включването на Алжир като част от френската метрополия. Поради това Белгия се изказва категорично против участието на Италия, тъй като нейното включване ще открие възможности за Гърция, Турция, Северна Африка и Египет. Белгийското правителство отхвърля подобни перспективи за обсега на Североатлантическия договор.⁴⁷

В общата политика на САЩ и Португалия трябва да бъде включена към създавания военен блок в Западна Европа. Малката западноевропейска държава обаче проявява известни претенции, които САЩ трябва да вземат пред вид. Португалският външен министър запознава американския посланик в Лисабон със становището на своето правителство, че Североатлантическият договор не трябва да подронва суверенитета на отделните страни и да не засяга колониалните владения, макар че в известни случаи може да се допусне провеждането на известни консултации по въпросите на сигурността на тези владения.⁴⁸

Наред с това в Португалия изпитват известни опасения от отрицателното отношение на западноевропейските страни към включването на Испания в Североатлантическия договор. Това принуждава Съединените щати да внесат пояснения в отношенията си както към подготвяния съюз, така и към участието на Испания. Американският посланик в Лисабон получава нареждане да информира португалския външен министър по три въпроса. Първо, американското правителство подкрепя по-нататъшната прогресивна и тясна икономическа и политическа интеграция на западноевропейските нации, но Атлантическият пакт е нещо различно като проект от направеното до този момент в Западна Европа и няма да попречи на интеграционните процеси. Второ, САЩ отдават голямо значение на стратегическите основи на пакта и потвърждават бригаанското предложение за консултативен механизъм, в който ще бъде представена всяка страна. Трето, невключването на Испания няма да попречи на участието на Португалия. В португалските стратегически проблеми съществува т. нар. испански елемент, но истинското разрешение и удовлетворение на стратегическите интереси на Португалия ще се получи след нейното включване в Североатлантическия пакт.⁴⁹

Подготовката на договора и условията за създаването на този пакт е подчертано интензивна. Тя включва старателна дипломатическа обработка, опити за натиск, предупреждения и привеждане в действие на цели програми за регионални блокове като проектирания, но неосъществен Скандинавски съюз.⁵⁰ Съединените щати са принудени да се съобразяват с особеностите в позициите на всяка отделна страна — бъдещ член на Североатлантическата

⁴⁵ Foreign Relations of the US 1949, v. IV, p. 26—27.

⁴⁶ Keesing's, . . . , 1948—1950, p. 6.

⁴⁷ Ibidem, p. 14.

⁴⁸ Ibidem, p. 20.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem, p. 26—27.

организация. Американската дипломация допълнително разработва своите стъпки, за да преодолее френската въздържаност и да отговори на някои френски претенции. Към Италия САЩ прилагат както дипломатическата обработка, така и известен натиск, като се възползват от отрицателната позиция на някои западноевропейски държави. Фактът, че дори и малките държави от Западна Европа изразяват своите претенции, защитават своите виждания и ги поставят пред представителите на американската дипломация, показва, че няма пълно и безоблачно единомислие между всички държави, покани да участвуват в организацията на Североатлантическия договор. Западна Европа не е автоматично готова да приложи всички американски планове за военнополитическа интеграция със САЩ и Канада. Въпреки че към 1949 г. в западноевропейските държави решаващите позиции във вътрешнополитическия живот са зели представителите на реакционната буржоазия, въпреки че антикомунистическата пропаганда залива страните от западната половина на континента, Западна Европа показва своята обособеност и принуждава САЩ да продължат дипломатическата подготовка по създаването на Североатлантическия пакт.

* * *

В началото на декември 1948 г. комисия в състав от американския министър на сухопътните сили Ройнал, американския главнокомандуващ в Германия ген. Клей и подпредседателя на комисията по въоръжените сили към конгреса Пол Шафер разговаря в Париж, Франкфурт и Лондон. След това в Берлин се провежда важно съвещание с американския посланик в Москва ген. Бедел Смит. Съвещанието достига до извода, че въоръженото обяснение с Русия е абсолютно необходимо. „Ние сме готови, заявява Шафер, колкото по-скоро, толкова по-добре.“⁵¹

Самочувствието на американския сенатор е предизвикано от постигнатата в края на 1948 г. договореност по текстовете на проектите за Атлантическия съюз. На 21. XII. с. г. международната работна група посланици във Вашингтон приема втората ревизия на този проект, а на 24. XII. с. г. одобрява напълно текста на договора.⁵² По силата на проектодокументите предстои създаването на Съвет и Военношабен комитет в Европа, облечени с по-големи пълномощия примерно от Съвета за сигурност на ООН. Проектодоговорът дава разрешение на американската армия да изгражда бази до самите граници на Съветския съюз. Той задължава западноевропейските държави да поддържат грамадна постоянна армия, да я превъоръжават и практически да отхвърлят възможностите за действителна колективна сигурност в Европа.⁵³

В началото на януари 1949 г. Обединеният щаб на началник-щабовеите изработва меморандум по въпросите на вашингтонските разговори за сигурност и го предава на държавния секретар Форестол. В меморандума се подчертава, че Обединеният щаб е изказал два пъти поред своето мнение по преговорите за създаване на военен съюз в Западна Европа с участието на САЩ (на 22. IV и 19. V. 1948 г.). В настоящия меморандум щабът потвърждава, че идеята за колективна отбрана, заложенa в Североатлантическия пакт, е основна отличителна черта на американската политика, насочена към запазването на американската сигурност. Осъществяването на предло-

⁵¹ У. Бърчет. Студената война в Германия. С., 1949, с. 230.

⁵² Foreign Relations of the US, 1949, v. IV, p. 3.

⁵³ ДМВнР, VI/1/1/11, 1949, бр. 232, с. 6.

жения пакт подчертава нуждата от военна сила, подходяща за международната обстановка и за задълженията, включени в него. Щабът е напълно съгласен с правителствената позиция, заета по време на преговорите, и подчертава военната гледна точка на тази позиция. Тя се изразява в условията на пакта, които включват специални директиви за военната организация, сътрудничеството в командването, стратегическото планиране, разпределение на сфери на отговорности и военни разходи. Но наред с това Обединеният щаб предлага известни поправки в отделните клаузи на Североатлантическия договор. В т. 4 се предвижда поправка, която определя, че консултации между страните-членки ще се извършват по две групи въпроси. Първо, по въпросите на териториалната интеграция, политическата независимост и сигурността на застрашените райони. Второ, по въпросите на заплахата или опасността от разрушаване на мира. В т. 5 щабът предлага да се въведе уточнение, че се запазва свободата на планирането и действието на глобалната политика на всяка страна. Обединеният щаб на началник-щабовите смята, че Съветът на Североатлантическия пакт трябва да бъде орган, способен да се превръща в отбранителен комитет, който ще препоръчва генералните средства за прилагане на принципите на колективната отбрана. Наред с това щабът изразява становище по кандидатурата на Италия. Според американските висши военни среди италианският въпрос е политически. В момента липсва военна необходимост Италия да бъде включена в Североатлантическия съюз. Но е желателно тази държава да стане постоянен член на Брюкселския пакт. В края на меморандума Обединеният щаб препоръчва в текста на договора да се отбележи, че сигурността на Гърция, Турция и Иран ще бъде въпрос, засягащ подписалите договора държави. Освен това щабът настоява да се поканият Исландия, Норвегия, Дания, Ирландия и Португалия да се присъединят към проектирания пакт. На Швеция да се внуши, че ще бъде добре приета в атлантическата общност.⁵⁴

Мнението на висшия орган на американските въоръжени сили е представено на 5. I. 1949 г. Това е времето, в което дипломатите на Държавния департамент, провеждат последните довършителни работи по уточняване на становищата на отделните западноевропейски държави. В този смисъл имат значение разговорите на съветника на Държавния департамент Болен с френския и британски посланици във Вашингтон, разговорите на американския посланик в Италия с италианския министър-председател и министъра на външните работи, разговорите на А. Хариман в столиците на страните от Бенелюкс, на Р. Ловет в Норвегия и др.⁵⁵ Това са разговори, които имат за цел да дадат отговор на всички поставени въпроси и да уточнят съдържанието на проектодоговора, както и на задълженията на страните-участнички. През януари 1949 г. западноевропейските политици поставят настойчиво въпроса за американската военна помощ и за принципите, по които тя ще бъде разпределяна. В писмо до посланика на САЩ в Норвегия Р. Ловет пояснява, че Съединените щати ще предоставят военна помощ главно на страните, приели резолюция Ванденберг, както и на тези държави, към които САЩ имат специални задължения — Турция, Гърция и Корея.⁵⁶

Междувременно на 14. I. 1949 г. във Вашингтон се провежда единадесетото заседание на вашингтонските разговори за сигурност. В дневния ред на заседанието фигурират три въпроса: кандидатурата на Италия, положението

⁵⁴ Foreign Relations of the US, 1949, v. IV, p. 11—13.

⁵⁵ Ibidem, p. 7, 16, 27.

⁵⁶ Foreign Relations of the US, v. IV, p. 27.

на Алжир и срокът за действие на Североатлантическия договор. По време на дискусиите става ясно, че в полза на кандидатурата на Италия се изказва Франция, но Англия, Канада и Холандия се противопоставят, макар и в различна степен. Британският посланик е категорично против, канадският му колега допуска, че правителството на Канада няма да одобри кандидатурата, а холандският дипломат смята, че включването на Италия ще промени названието на Североатлантическата общност.⁵⁷

Предложението за Алжир е защитено от Боне. „Франция не вижда, казва той, как Североатлантическият пакт ще включи арктически области и северната част на Канада, без да включи три департамента от Алжир. Тези департаменти не бяха включени в Брюкселския договор, защото той засяга само европейската зона, но Североатлантическият договор може да включи и алжирските територии.“⁵⁸ Интересен в случая е фактът, че обсъждането на въпроса за Алжир предизвиква предложенията за Малта и Гибралтар.⁵⁹

В края на единадесетото заседание на вашингтонските разговори се обсъжда въпросът за времетраенето на Североатлантическия договор. Преобладава мнението, че договоят трябва да действа най-малко 29 години.⁶⁰

14 януари 1949 г. е денят, в който американският Държавен департамент прави официално заявление по атлантическата военна интеграция. В заявлението се подчертава, че отбраната на САЩ и Западна Европа са неделими, Западна Европа е жизнено важна за САЩ и те ще я бранят, както отбраняват своята територия. Западноевропейските партньори изпитват същите задължения към отбраната на САЩ. Успешното организиране на общата отбрана изисква интегрирана политическа и военна структура на блока.⁶¹ В заявлението на Държавния департамент се дава израз на американската решимост да не допуснат „чуждо“ проникване в обособената като самостоятелен регион на международни отношения Западна Европа. На второ място, САЩ подчертават, че ще решават въпросите на западноевропейската сигурност със свободата на националната политика. По този начин Държавният департамент пренебрегва не само суверенните права на отделните държави, но и изразените по време на предварителните преговори възражения за организацията на колективната отбранителна система на Запада и за мястото на всяка държава-членка.

Прави впечатление, че едновременно с публикуването на заявлението на Държавния департамент на 14. I. 1949 г. американското правителство публикува декларация по политиката на САЩ спрямо Североатлантическия пакт.⁶² Този документ изразява невъздържания антикомунизъм на американските управляващи. Съюзването на САЩ със страни, които мислят като тях в колективни споразумения, се подчертава в декларацията, е един от най-ефикасните начини, чрез които САЩ могат „да подпомогнат“ сигурността в света и своята собствена защита. На първо време САЩ се задължават да доставят на тези страни по-голямата част от военните съоръжения, защото „работещите по своето възстановяване държави не могат да ги произведат“. Несъмнено ще има нужда и да се извърши „формално присъединяване на

⁵⁷ Foreign Relations of US, p. 29—31.

⁵⁸ Ibidem, p. 33.

⁵⁹ Ibidem, p. 32.

⁶⁰ Ibidem, p. 33.

⁶¹ Keesing's ... 1948—1950, p. 10 428.

⁶² Декларация на американското правителство по Североатлантическия договор. — ДМВНР, V/2/2/6, 1949, бр. 84, с. 1—7.

САЩ към тези страни в едно споразумение, насочено срещу агресията . . .⁶³. За тази цел САЩ одобряват решенията на военния комитет на Брюкселския пакт и се включват във всички дискусии по военнополитическите проблеми на Западна Европа. Като поставя на преден план активността на държавите от Брюкселския договор, американското правителство се представя като задължено да действа след свършените факти. Но заключението в така представеното предложение открива политическата цел на декларацията на американското правителство и на самото правителство. „Сдружаването на САЩ и Канада с народите от Западна Европа, се казва в декларацията, в един Североатлантически областен пакт за сигурност, ако се осъществи в духа на резолюция Ванденберг, ще има отражение в широк обсег за бъдещия мир и сигурността в света. Практическите мерки за осъществяване на подобно споразумение са предмет на най-усилено разглеждане от двете страни на Атлантика.“⁶⁴ По този начин цялата политическа и военна подготовка се определя от документите на Американския конгрес и от съображенията на американското правителство.

Декларацията на Държавния департамент разкрива пред света една опасна перспектива за напрежение в международните отношения. Тя потвърждава готовността на капиталистическия свят да действа с военна обединена сила срещу световната социалистическа система. Напълно оправдано Министерството на външните работи на СССР посочва в нарочна декларация от 20. I. 1949 г., че Държавният департамент не успява да прикрие враждебното естество на Атлантическия пакт по отношение на Съветския съюз и страните с народна демокрация. Но, от друга страна, Държавният департамент прокламира открито антисъветските цели на новото споразумение.⁶⁵ А Североатлантическият пакт не е областно споразумение, защото обхваща държави от две полукълба и има за цел да определи целия курс на външната политика на съответните държави, подчертава Министерството на външните работи на Съветския съюз.⁶⁶ В интерес на световния мир съветската дипломация прави предложение за среща на високо равнище между ръководителите на СССР и САЩ. Но американската страна отхвърля това предложение.⁶⁷ В реч на 20. I. 1949 г. президентът Труман потвърждава решението на САЩ „да засилят свободните нации срещу заплахите от агресия“.⁶⁸ В т. 4 от неговата реч се казва: „Ние трябва да осъществим нова и смела програма, за да направим достойни на изоставашите страни нашия научен и индустриален прогрес.“⁶⁹ С тази точка се утвърждава американската политика на подкрепа на всички реакционни режими, на борбата на буржоазните държави срещу работническата класа и националноосвободителното движение, политика на американско господство под прикритието на мисионерската помощ. Поради това в началото на февруари Д. Ачесън оповестява, че според Белия дом една среща на основата на съветското предложение е изключена. САЩ не са съгласни да разискват въпросите на мира и международните отношения само със Съветския съюз. Те настояват да се предвиди участието на всички западни държави.⁶⁹

⁶³ Декларация на американското правителство по Североатлантическия договор. . . , с. 1—7.

⁶⁴ Пак там, с. 7.

⁶⁵ ДМВнР, V/2/2/6, 1949, 1949, бр. 80, с. 5.

⁶⁶ Пак там, бр. 81, с. 2.

⁶⁷ Пак там, бр. 87, с. 1.

⁶⁸ D. H. Baldwin. Foreign Aid and American Foreign Policy, New York, 1966, р. 60.

⁶⁹ ДМВнР, IV/5/1/11, 1949, бр. 87, с. 3.

В действителност САЩ имат за цел да обяснят по някакъв начин своето отклонение от разговорите на високо равнище по въпросите на мира и сигурността на европейския континент. Те се отказват още веднъж официално от сътрудничеството със своя бивш съюзник от Втората световна война. Наред с това американските политици оценяват неприятното последствие на подобни разговори върху подготовката на Североатлантическия съюз. В САЩ имат пред вид някои особени мнения на западноевропейските държави за съюза, за условията на договора. Въпреки това те разчитат на създалата се психологическа обстановка на Запад от разпространения страх пред „светската агресия“ срещу „западната цивилизация“. Бързината, с която Съединените щати движат подготовката на военната интеграция на Западна Европа със САЩ, създава впечатлението, че съществува стремеж да се изпреварят събитията, които могат да доведат до нормализиране на обстановката в света и в Европа, до разговори за мирно съвместно съществуване.

В средата на януари 1949 г. американската дипломация все още има да решава сериозни задачи по подготовката на Атлантическата общност. Заместник-държавният секретар Р. Ловет и министър Форестол са сериозно загрижени за начина, по който трябва да се разреши въпросът за военните бази на територията на общността, както и за принципите, по които ще се разпределя военната помощ от САЩ за Западна Европа. В писмо до Форестол Р. Ловет подчертава, че едностранното значение на военните бази на територията на другите страни включва неудобство от политическа гледна точка. САЩ могат да попаднат в неудобното положение да зависят от другите или да ги поставят в зависимост. Тогава пропагандата може би ще изведе на преден план антиамериканските и националистически чувства. По мнението на Обединения щаб на началник-щабовите въпросите трябва да се поставят ясно и да се определи, че на първо място ще се включат страните от Западния съюз и тези, които ще влязат в Североатлантическия блок. Но заедно с това Обединеният щаб препоръчва въпросите за сигурността да се проучат от малка, ограничена по състав група. Ако се докаже, че базите имат значение и трябва да се създадат, САЩ трябва да изградят военно консултативно тяло, което да решава всички въпроси в мирно време. Съединените щати трябва да бъдат най-подходящата сила за изпълнението на тази задача.⁷⁰

Р. Ловет изразява мнението, че може и трябва да бъде установена ясна връзка между военната помощ и преговорите за правата за бази. САЩ нямат пред вид едностранно искане на такива права от другите членове на пакта, защото това ще бъде в противоречие с неговия дух и ще поощри изказаните мнения, че САЩ са единствените, които имат реален интерес от осуетяването на руската експанзия, а другите дават право на САЩ да се пазарят с тях, за да вземат участие в отбраната на Североатлантическата област.⁷¹ За да се отстранят допълнителните затруднения, министър Форестол препоръчва при изработването на специалната програма за военна външна помощ организаторите да дадат преглед на принципа на колективни права върху военните бази и да сведат до минимум едностранните американски права.⁷² Очевидно тази препоръка е била продиктувана от изразените съмнения на западноевропейските страни и техните възражения срещу американските претенции за присъствие и права над военните бази.

⁷⁰ Foreign Relations of US, 1949, v. IV, p. 38.

⁷¹ Ibidem, p. 39.

⁷² Ibidem, p. 49.

В този момент за Съединените щати остава нерешен и въпросът за участието на Италия във военната интеграция на Запада. Това е въпрос, по който се проявяват сериозни различия между страните от Брюкселския договор. Франция защитава правото на средиземноморската държава да бъде пълен и равноправен член на пакта. Но Великобритания възразява. Тя не желае да допусне Италия до Лондонския комитет на Брюкселския съюз.⁷³ Споровете между Англия и Франция предизвикват държавният секретар Д. Ачесън да направи внушения чрез американския посланик в Лондон, че САЩ ще организират разпределението на военната помощ съобразно главните стратегически задачи и нуждите на отделните страни и съобразно атлантическото партньорство, макар че то няма да бъде единственият показател. Англия очевидно ще получи това, за което претендира. А САЩ считат Италия за „естествен член на Западния съюз“, който трябва да бъде включен в споразумението и Атлантическия пакт.⁷⁴

Внушенията на американската дипломация имат значение и поради това, че в столиците на Великобритания и Франция са известени, че Съединените щати подготвят специално отпускане на военна помощ за тези две западно-европейски държави. През януари 1949 г. в Париж и Лондон пребивава съветникът на помощник – държавния секретар по икономическите въпроси Раул Нитце, който проучва икономическия и военния потенциал на страните и определя възможностите за балансиране на военните сили. В своя отчет Нитце пише, че западноевропейският военен комитет и участващите в него американски наблюдатели са изготвили документ, в който се подчертава, че западноевропейските страни се нуждаят не само от икономическа помощ, но, и то главно, от военно превъоръжаване. САЩ трябва да организират продължителна помощ поради икономическите и финансови затруднения на страните от Западна Европа.⁷⁵

Междувременно в Лондон се провежда заседание на Постоянния комитет на Брюкселския договор. Той организира подготвителна конференция на атлантическите страни, определена за 28. III. 1949 г. В специалното комюнике на Постоянния комитет се оповестява, че покани за присъствие и участие на конференцията са изпратени до Дания, Ейре, Италия, Норвегия и Швеция.⁷⁶ В началото на февруари с. г. групата американски дипломати отново обсъждат текста на договора и на 18. III. 1949 г. известяват, че са приключили своята работа.⁷⁷ Американските вестници „Ню Йорк Таймс“ и „Ню Йорк Хералд Трибюн“ оповестяват, че вдъхновеният от Чърчил преди три години съюз е вече реалност.⁷⁸

Държавният секретар потвърждава това с официално заявление за значението на Североатлантическия пакт. „Ако мирът и сътрудничеството могат да бъдат постигнати в североатлантическата област, се казва в заявлението, ние ще продължим по-нататък пътя за осигуряване на мира и сигурността в други области по същия начин . . .“ „В днешния свят сигурността на САЩ не може да бъде определена от условията на граници и фронтове . . . Възникналата сериозна заплаха за международния мир и сигурност, където

⁷³ Foreign Relations of the US, 1949, v. IV, p. 45.

⁷⁴ Ibidem, p. 48.

⁷⁵ Ibidem, p. 54—56.

⁷⁶ London Press Service, No. 45, 9th March 1949, p. 1.

⁷⁷ Foreign Relations of the US, p. 68, 73.

⁷⁸ Keesing's . . . , 1948—1950, p. 9919.

и да е по света, се отнася пряко към САЩ. Политиката на САЩ е в подкрепа на народите на Западна Европа и Америка, на Гърция, Турция и Иран.⁷⁹

Държавният секретар достатъчно ясно определя извънблагните задачи на новия военен съюз, в пълно съответствие с глобалните интереси на американския държавномонополистически капитализъм. Бялата книга на САЩ за Североатлантическия договор, издадена на 19. III. 1949 г., е едно разработване на тези интереси, придружено с обяснения, че страните от североатлантическата общност имат исторически доказателства за своето единство от половин столетие, макар че се признават едва сега. Бялата книга определя условията на развиващия се съюз в четири основни положения: първо, да се засилват позициите на буржоазната държавна машина; второ, да се поддържат и развиват националните и съюзните въоръжени сили; трето, да се провеждат консултации при положение, че „целостта, политическата независимост или сигурността на някои от членовете на Североатлантическия съюз е застрашена“; четвърто, въоръжено нападение срещу една държава да се разглежда като такова срещу всички. В специален параграф на книгата се поставят рамките на американската военна помощ и съответните задължения на страните—съюзници на САЩ.⁸⁰

Разработените в Бялата книга положения улесняват работата на Лондонската конференция, която се открива след завършване на 19-ото заседание на вашингтонските разговори. Тя окончателно определя състава на включващите се в съюза и военната интеграция западноевропейски държави и приема основните документи, изработени от американските държавници. Конференцията формално приключва подготовката по създаването на атлантическия военен съюз и открива възможностите за официалната церемония по подписването на договора, учредяващ атлантическата военна организация (North Atlantic Treaty Organization — NATO). 14 отделни точки определят задълженията на страните-членки.⁸¹ Между тях се откроява т. 3, която отразява част от известната схема за „самопомощ“ и поддържане на „индивидуална и колективна способност“ за отхвърляне на въоръжено нападение. По силата на чл. 4 САЩ запазват правото на постоянен наблюдател и настойник на политическото и международното положение на своите партньори. Това се отразява и в централния по значение чл. 5, който определя, че всяко нападение над една от страните — членки на НАТО, означава враждебно действие срещу всички останали членове на съюза. Те са задължени да ползват автоматично „правото си на индивидуална и колективна сигурност“ и да мобилизират незабавно въоръжените си сили. Действието на този член 5 включва страните от Западна Европа и Северна Америка, алжирските департаменти на Франция, окупационните войски в Европа, островите на договарящите се страни в северната част на Атлантическия океан, кораби и самолети на същите държави (чл. 6). Текстът не определя обаче съдържанието на понятието „агресия“ или „особена ситуация“, а оставя възможности за свободна интерпретация и предизвикателства в световната политика. Това ще означава, че американското разузнаване ще използва военна сила при всеки случай, когато то реши, че политическата независимост на дадена страна е „застрашена“. А решението за „използуване на въоръжена сила“ не се поверява на Американския конгрес, както е предвидено по американската конституция, а на американското правителство, което получава от чл. 6 на до-

⁷⁹ Bulletin, The Department of State 1949, Office of Public Affairs, p. 1.

⁸⁰ The North Atlantic Pact, Department of State, 1949, Publ., 3462, p. 2, 14.

⁸¹ The North Atlantic Treaty, Department of State, Publ. 3464, p. 1—5.

говора пълно право за това.⁸² Следователно изпълнителната власт на САЩ ще осъществява ръководството на атлантическия съюз. Западноевропейските страни се задължават да увеличат своите армии от 36 на 70 дивизии. Тъй като снаряжението на една дивизия в този период се изчислява средно на 400 млн. долара, военните разходи на натовските страни като начало достигат 30 млрд. долара.⁸³ Те са разпределени за поддържането на въоръжените сили в четири основни географски и военни райони — североатлантически, район на държавите от Брюкселския договор, северноевропейски и южноевропейски. Всеки от тях ще има свое собствено командване. Пиер Монтел, председател на Френската комисия по националната отбрана, смята, че е напълно законно висшият команден пост да бъде предоставен на американец, тъй като американците никога не са обичали да бъдат командувани.⁸⁴

Цялата тази организация на военнополитическо обединение е реална заплаха за мира в света. Тя не може да скрие своя антикомунистически характер и да оправдае съществуването си в мирно време. Североатлантическият пакт няма нищо общо със самоотбраната на държавите-членки, защото никой не ги заплашва, никой не възнамерява да ги нападне, подчертава специалният Меморандум на съветското правителство. Този договор има явно агресивен характер и е насочен срещу СССР — факт, който не се скрива даже и от официалните лица. Договорът се намира в пряко противоречие с принципите и целите на Устава на ООН, с положенията на договорите на СССР с Франция и Великобритания, както и с решенията от конференциите в Ялта и Потсдам.⁸⁵

„Ако от пакта се отнеме цялата юридическа и словесна обвивка, посочва Х. Уолас пред сенатската комисия по външните работи, то ще се окаже, че той предвижда създаването от страна на американците на военни и въздушни бази до самите граници на Съветския съюз, на генерален щаб на европейския континент, въоръжаването на Западна Европа и поставянето на последната на военна нога.“⁸⁶ Председателят на финансовата комисия при американското правителство Маккларок Канън е цинично точен в своята декларация относно подписването на Атлантическия пакт. „Благодарение на пакта, посочва Канън, САЩ получават важни бази на континента, за да осъществят удар върху всички големи центрове на Русия. Сега са необходими самолети, съоръжения за армиите на другите нации, за да се изпратят техните момчета да убиват вместо американските. Ето какво позволява атомната бомба на Америка. Бъдещата война трябва да се спечели само за три седмици.“⁸⁷

Речите на отговорните американски и западноевропейски държавници на церемонията във Вашингтон не оставят съмнения относно агресивния характер на новата атлантическа общност на военноинтегрираните държави. Д. Ачесън подчертава единството на вярата, интересите и моралните ценности на народите от атлантическата общност и нейното право да създаде „закрила от агресия и страх от агресия“. Е. Бевин поставя извънбластните задължения на Атлантическия пакт. Италианският министър граф Скорца представя новия пакт като „сложен и гъвкав инструмент“, с който ще бъде обезсърчено всяко агресивно действие, колкото и невероятно да изглежда то. Л. Пирсън от Канада предпочита точността: „Североатлантическият съюз

⁸² The North Atlantic Pact for Agression. — Political Affairs, May 1949, p. 19—20.

⁸³ Правда, 21 март 1949.

⁸⁴ ДМВнР, V/2/2/6, 1949, бр. 618, с. 1.

⁸⁵ Меморандум на съветското правителство. ДМВнР, V/2/2/6, 1949 г., бр. 258, с. 3.

⁸⁶ ДМВнР, V/2/2/6, 1949, бр. 365, с. 13.

⁸⁷ J. V a u m e r. Quartel ans Apres. Paris, 1949, p. 133.

е роден, за да се бори срещу комунизма и неговата ефективна политика.“⁸⁸ Следователно всички изказани положения за закрила срещу агресията и извънбластните задължения на гъвкавия механизъм имат за цел да разгърнат борба с модерни военни средства срещу световната социалистическа система, срещу революционните сили в Западна Европа, срещу комунистическите партии в най-широк смисъл. Тази цел няма нищо общо с мира и сигурността в света, които могат да бъдат изградени само при спазване на принципа на мирно съвместно съществуване и изпълнение на решенията на конференциите в Ялта и Потсдам, т. е. на решенията за сътрудничество между всички държави по всички международни проблеми. Отклонението на главните капиталистически държави от нормите на това сътрудничество преминава границите на въздържаността или на обикновения отказ. Те предприемат настъпление или, както заключава американският изследовател Р. Прайс, те създават Североатлантическия пакт НАТО, за да извършат първата проява на груб натиск в световната политика.⁸⁹

Под натиска на САЩ страните — учредителки на натовската организация, ратифицират съответния договор до края на август 1949 г.⁹⁰ В специалния доклад на сенатската комисия по външните работи относно ратификацията на договора се настоява САЩ да ускорят ратифицирането на Североатлантическия договор, след като Западна Европа е приключила тази задача. Начинът на действие, предвиден по този договор, е същият, по който САЩ биха действували и без този договор (т. 3). Самият той е в съгласие с основните интереси на САЩ, а военното засилване на Североатлантическата област значително осигурява националната сигурност на САЩ (т. 6—7). В случай на война, продължава докладът, Североатлантическият договор осигурява присъединяването на 11-те държави към САЩ в „отбраната на западната цивилизация“ (т. 14).⁹¹

* * *

Следвоенната американска външна политика е насочена към установяване на световно господство, изградено на огромната военно-икономическа мощ и разпространявано от една настъпателна дипломация, която оказва политически натиск, заплашва, шантажира, действа в условията на военни демонстрации и се възползува от преимуществата, които те създават. В период от четири години управляващите среди на тази най-голяма и най-силна капиталистическа държава разработват теоретически и осъществяват практически политиката на създаване на военни блокове на западните държави, като разчитат чрез тях да се противопоставят на революционизиращия се, демократизиращ и обновяващ се свят. Новите политически концепции на американската монополистическа буржоазия предизвикват и нови усилия за поддържане и развитие на огромната военна мощ на страната, за утвърждаване и продължаване на американското военно присъствие в Европа и другите континенти, по морета и океани, на всички стратегически пунктове, които дават превес на американската страна в противоборството ѝ срещу Съветския

⁸⁸ G. Smith. Op. cit., p. 74.

⁸⁹ P. Prysce. Op. cit., p. 178.

⁹⁰ North Atlantic Treaty. London, Cm 7 789, p. 9.

⁹¹ Из бюлетина на американската легация в София. ДМВНР, V/2/2/6, 1949, бр. 424, с. 4.

съюз, със страните с народна демокрация, както и в конкурентната борба с капиталистическите съперници.

САЩ последователно и системно осъществяват програмата за военно обединение на западноевропейските държави със САЩ и Канада. Но в процеса на подготовката те срещат и значителни трудности. До 1947 г. Европа се намира под влияние на демократичните сили и тенденции. Политиката на сила е непопулярна, защото спомените от Втората световна война са все още много пресни. Комунистическите партии в отделните страни имат сериозен авторитет сред народите, а политиките не могат да не се съобразяват с това положение. Но след като САЩ и реакционната монополистическа буржоазия в европейския континент организират настъпление на реакцията и отстраняват комунистите от правителствата във Франция и Италия, за САЩ се създават благоприятни условия да осъществят програмата си за създаване на военнополитическо обединение на западноевропейските страни със САЩ и Канада. По този начин плановете, подготвени през 1945—1946 г., намират по-конкретно приложение. Със съдействието на Великобритания се изгражда организацията на Брюкселския договор и почти автоматично САЩ започват преговори със страните-участнички за разширяването на този блок в Североатлантически.

В процеса на разговорите обаче се проявяват много и допълнителни трудности, породени от политическите съображения на западноевропейските страни и различията между тях. Подготовката на създаването на военния блок се развива интензивно от лятото на 1948 до март 1949 г. Американската дипломация се оказва изправена пред нерешени или трудно решими въпроси почти до навечерието на официалната церемония по подписването на Североатлантическия договор.

Ратификацията на този договор приключва първия етап от процеса на военна интеграция на капиталистическите страни под ръководството на Съединените щати. Те доказват, че създаването на военни блокове на капиталистическия свят ще бъде едно от главните средства на следвоенната американска политика. Едновременно с това в периода от 1945 до 1949 г. САЩ налагат своята определяща роля в развитието на международните отношения на капиталистическия свят.

USA UND DIE GRÜNDUNG DES NORDATLANTISCHEN PAKTS

Christina Mirtchewa

(Zusammenfassung)

Die vorliegende Studie ist der Politik der USA zur Gründung des Nordatlantischen Pakts gewidmet. In der Periode vom Jahre 1945—1949 bearbeiten die leitenden Kreise des größten kapitalistischen Staates theoretisch und realisieren praktisch die Grundlage der amerikanischen Blockpolitik. Noch im Sommer des Jahres 1946 bestätigen sie programmische Urkunde für die Entwicklung dieser Politik. Die amerikanischen Facharbeiter erlernen die Lage in Westeuropa. Gleichzeitig damit beraten sie die unterschiedlichen Entwürfe für die militärischen Blöcke in friedlicher Zeit, die breiten Programms für die Verstärkung der Militärmacht der USA und für die allmähliche aber sichere Bewegung zur Konfrontation mit den sozialistischen Ländern. Die Anstrengungen der Administration des Präsidenten Truman und der demokratischen Parteien bei der aktiven Unterstützung der republikanischen Partei führen zu Ende der vorherigen Vorbereitung für die Gründung des Nordatlantischen Pakts im Jahre 1947.

Die Entwicklung und die Verwirklichung der amerikanischen Blockpolitik vollbringt sich sehr aktiv im Jahre 1948—1949. In dieser Periode errichten die USA breite Grundlage der westlichen militärischen Integration. Sie benutzen alle diplomatischen Formen für die Einwirkung auf das politische Elite der westeuropäischen Staaten. Oft wird zum politischen Druck und militärischen Demonstrationen angewendet, die die Spannung im Westeuropa und im Kontinent unterstützen. Diese Weise mit der bestimmten Teilnahme der USA, die autoritären Vertreter der kapitalistischen Welt erreichen zur Gründung des Nordatlantischen Blocks. Diese militärpolitische Vereinigung ist eine reale Gefahr für den Frieden in der Welt. Diese Vereinigung kann seinen antikommunistischen Charakter nicht decken und kann seine Existenz in friedlicher Zeit nicht rechtfertigen. Aber die USA benutzen den Antikommunismus seiner westeuropäischen Verbündeten, um die erste Etappe des Prozesses der militärischen Integration der kapitalistischen Länder unter der amerikanischen Leitung zu beenden.

Wegen das die vier Nachkriegsjahre sind Jahre, in denen die amerikanische Blockpolitik entsteht und sich entwickelt, und deren Höhe der Nordatlantische Pakt ist.